

Higen etter geniet

The Striving for Excellence

Høstsemester 2020

Stine Wingsternes

Universitetet i Bergen
Institutt for filosofi og førstesemesterstudier
Masteroppgave i FILO350

Veileder: Kristin Sampson

Sammendrag

Nietzsches tanker har inspirert meg som kunstner og tekstforfatter. I denne avhandlingen forteller jeg om hvordan Nietzsche sin filosofi har gjort kulturen mer levelig og inderlig for denne kunstnersjelen. I søker etter en anvendelig livsfilosofi i Nietzsche sine tanker, åpenbarer det seg interessante oppdagelser rundt skaperkraftens iboende egenskaper. Innledningen er en vesentlig del av avhandlingen, den viser hva som har drevet frem teksten og virkningen av Nietzsche sine tanker. Det er en nær forbindelse mellom den sterke motivasjonen i innledningen, som viser et livs mening og innhold, til første del som drøfter Nietzsches tanker om hvordan vi skaper mening og innhold i livene våre, der jeg og ser på sunne og usunne livsvalg. Jeg belyser det som finnes bak konseptene vi skaper og undersøker driftenes kamper i møte med kulturen. Dette fører til en utforskning av egenkjærlighetens kasuistikk og de fysiologiske prosesser som skaper vår bevissthet. Det hele munner ut i Nietzsche sin tro på den skapende kraft og geniet som det styrkende elementet i kulturen. Jeg spiller på språklige referanser til Nietzsche som stilist og på analogier mellom mitt forhold til Nietzsche og Nietzsche sitt forhold til Schopenhauer for å gi teksten flere lag.

Abstract

Nietzsche's thought has given me inspiration through life as an artist. In this text I articulate how Nietzsche has made the culture interesting for the sensitive soul, and display how these thoughts can act as a useful philosophy of life. I examine how we create meaning and content in our lives and how some choices are healthy and others are not. I go behind the scenes and look at how our drives struggle amongst themselves; our inner most desires in battle with culture and people around us. I emphasize the importance of self love in Nietzsche's thought, or what is referred to as the casuistry of egoism, and how physiology is affecting our consciousness and our thoughts about life. It all leads to the creative power of Man and Nietzsche's thought of the genius as the ultimate meaning and therefore the goal of all culture.

Higen etter geniet

Innhold

INNLEDNING	4
FØRSTE DEL «Om meningsfullt innhold i tilværelsen»	17
ANNEN DEL «Om driftene og viljen til makt»	30
TREDJE DEL «Om bevissthet og egenkjærlighetens kasuistikk»	48
FJERDE DEL «Om artisten: Higen etter geniet»	57

INNLEDNING

I Friedrich Nietzsche finner man en psykolog for menneskeheten. Kulturen er syk og den fører mennesket bort fra sine instinkter.¹ Nietzsche bruker historiske skikkelser som eksempler på hva som er sunt og usunt i kulturen og i mennesket: «Jeg angriper aldri personer – jeg betjener meg av personen bare som et forstørrelsesglass, som man kan se en allmenn, men snikende og vanskelig begripelig fare gjennom.»² Han benytter seg av kjente personer som kulturen fremelsker for å vise hvordan kulturen er fordervet, noe som er skjult for de fleste av oss fordi vi sjelden ser rekkevidden av våre tanker og handlinger. Kan man bruke Nietzsche sin dype kulturelle forståelse som et kompass for sitt eget liv? Er det en anvendelig livsfilosofi som ligger skjult i hans tekster? Jeg vil undersøke individets samspill med kulturen og avsløre hva mennesket gjør i forsøket på å skape en meningsfull tilværelse. Med disse ordene fra *Historiens nytte og unytte for livet*³ gir Nietzsche et hint om det vi senere skal utdype: «Hvilken hensikt ditt liv som enkeltmenneske har, det kan du spørre deg selv om.»⁴ Dette indikerer at mye er opp til individet selv. Det svaret den enkelte gir på dette spørsmålet speiler dette menneskets tanker om eksistensen, og i hvilken grad vedkommende har tenkt over eksistensens betydning og sin egen mulighet til å påvirke. Hvordan har Nietzsche påvirket sin skjebne? Kan vi påvirke våre liv ved å styre våre tanker og handlinger i den retningen vi ønsker å gå? Det hele er et stort og komplekst samspill og en kamp mellom drifter som jeg vil til bunns i for å lære å ta gode valg for meg selv, og for å være et forbilde for andre.

I *Ecce Homo* avslutter Nietzsche innledningen med et påbud til de som følger han, et utbrudd mot menneskets hang til å følge andre heller enn seg selv: «Jeg byr deg å miste meg og finne deg selv!»⁵ Kaufmann gir uttrykk for at det er en selvmotsigelse å være nietzscheaner med tanke på at Nietzsche vektlegger at man skal finne sin egen vei i livet. På en annen side så er Nietzsche opptatt av å finne forbilder som viser oss veien til oss selv.

¹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 56

² Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 25-26

³ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Annen del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen

⁴ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Annen del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 140

⁵ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, innledning

Nietzsche er et sånt forbilde for meg. Jeg har tro på Nietzsche som psykolog for menneskeheten med hans avsløringer av kulturen og forståelse av psykologiske mekanismer i oss, og opplever at hans tanker er like relevante i dag som da han skrev dem ned. For meg fremstår tankene sunne og treffende. Det er dype tanker som kan tolkes forskjellig ut fra hvem man er og på ulike stadier i livet. Dermed går Nietzsche sine tanker gjennom meg og tolkes av meg i denne teksten og blir sånn sett mine tanker, om ikke det jeg kommer med er de aller mest uoriginale lesninger av Nietzsche. I så tilfelle håper jeg at det er noe underholdende lesning og at det i det minste er noe som setter tankene i bevegelse hos den erfarne Nietzsche-leser. I tillegg ønsker jeg å øke bevisstheten om Nietzsche sine avsløringer til flere mennesker og i prosessen vil jeg uansett øke min egen bevissthet om emnet. Uavhengig av hva jeg får til, så er det helt klart noe av Nietzsche sitt tankegods som treffer meg totalt og instinktivt som gjør at jeg «pålegger meg dette særlig tunge og anstrengende arbeidet og underkaster meg nye stimulus og fornøyer meg med overlegg, og slik leder tankene og de fysiske kreftenes spill i andre baner.»⁶ Den antikonforme innstillingen og kjærligheten til menneskets særegenheter, veien å gå via egenkjærligheten, geniet og artisten som det som bærer kulturen; alt dette gjør at jeg blir hengende ved denne filosofen. Han er det minst kjedelige og det mest oppløftende; en motpol til den kristne kulturarven. Den kristne moralen har holdt på å ta knekken på meg, både ved sin skamløshet (sin skamløse mobbing under dekke av «godhet»), og ved at kulturen som har vokst ut av den har noe så kjedelig, smakløst og uinteressant ved seg at det ville vært utholdelig hvis jeg ikke hadde funnet en vei ut. Hvis det er sånn at man leter etter noe i kulturen som treffer en, så fant jeg det i en avkrok, for Nietzsche befinner seg fremdeles i en avkrok når man ser på verden i dag. Nietzsche er forbildet som viser meg hvem jeg er og som jeg på et tidspunkt vil bli ferdig med om ambisjonene mine er store nok.

Første gang jeg leste Nietzsche var for femten år siden. Jeg forstod ikke så mye av det jeg leste, men jeg kjente en instinktiv dragning mot tankene, de virket i meg. Dette gjorde at jeg stadig vendte tilbake til Nietzsche sine bøker. Hver gang jeg kom tilbake til en av tekstene, med erfaringene jeg hadde gjort i mellomtiden, så forstod jeg noe nytt av dem. Jeg har i årenes løp brukt Nietzsche sin filosofi til å forstå mine erfaringer, og mine erfaringer til å

⁶ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 89: Nietzsches beskrivelse av hvordan man sublimerer driftene.

forstå Nietzsche sin filosofi. Sånn er det enda, forståelsen blir stadig fornyet og den forandrer meg og øker min toleranse i forhold til utfordringene tiden kommer med. Av og til har jeg søkt til Nietzsche for trøst; skriftene har fungert som psykolog og sjelesørger og vært en stor inspirasjon. «Den torturertes interesse når den torturerte befris fra sin tortur»⁷ altså lå det i min kunstnernatur å lide og å bruke kunst til å unnslippe lidelsen. Andre ganger har det vært tortur å lese Nietzsche, en tortur jeg har holdt ut fordi jeg har antatt at jeg har trengt virkningen. Det har følt seg nødvendig, selv om det tidvis har vært mørkt. Som kjent tar det tid før øynene vender seg til mørket. I det øynene vender seg til dette mørket kommer konturene av noe vakkert til syne. Det blir vakrere og klarere og senere kan man ikke se noe uten dette lyset. Ikke kan man snu å gå tilbake, det blir aldri ulest. Illusjonene som knuses gjør noe med verdensbildet. Betragtningene har hjulpet meg å forstå den kulturen jeg har vokst opp i og har ført meg nærmere min kreative kraft og min ideelle verden. Tekstene har vært kilde til glede, frustrasjon og underholdning. Kraften i tankene og det antikonforme menneskesynet, sammen med det vakre språket, har gitt styrke i mange av livets mest absurde stunder. Da jeg var på mitt aller laveste punkt snublet jeg over et avsnitt i *Menneskelig, altfor menneskelig*.⁸ Jeg ble påminnet om viktigheten av å føle seg forstått, om enn av bare et eneste menneske, og selv om det mennesket levde i en annen tid. Viktigheten av å bli bekreftet som menneske er ubestridelig. Det er først når følelse og medfølelse får dybde at det har betydning. I dette avsnittet, som er gjengitt under, beskriver Nietzsche en søkende sjel, en fri ånd, som har vært på avveier og blindveier og har opplevd harde tider. Det kan være sykdom, sorg, død, møte med mennesker som for alvor har fart vill fra sine instinkter (det syke dyret⁹), alt som kan få et sårbart vesen til å føle seg fremmedgjort og nedbrutt. Nietzsche skildrer den takknemlige følelsen man får når man kommer tilbake til seg selv og hvor mye mer levende man føler seg etter å ha overkommet motstand. Det er en skildring av sanser som utvikler seg og raffineres av denne motstanden, og som ikke bare gir styrke til individet, men også en form for tilstedeværelse og sensitivitet overfor sine omgivelser som forsterker denne følelsen av takknemlighet.

«Et skritt videre på veien til sunnhet – og den frie ånden nærmer seg igjen livet, riktignok langsomt, nesten gjenstridig, nesten mistroisk. Det blir igjen varmere

⁷ Nietzsche. *Moralens genealogi.*, overs. Skar, 107

⁸ Nietzsche. *Menneskelig, altfor menneskelig.*, overs. Skar og Mathisen, 14

⁹ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 16

omkring ham, gulere, liksom; følelse og medfølelse får dybde, milde vinder av alle slag stryker over ham. Det er nesten som om øynene hans for første gang oppdager det *nære*. Han er forundret og sitter stille: Hvor var han egentlig? Disse nære og nærmeste tingene: Hvor forvandlet de synes å ha blitt! Hvilken fin dun og hvilken magi har de ikke fått i mellomtiden! Han ser med takknemlighet tilbake – takknemlig for sine vandringer, de harde tidene og fremmedgjøringen overfor seg selv, sine vide utsyn og frie flukt opp mot kalde høydedrag. Så godt at han ikke, som en annen ømskinnet og tåkete døgenikt, alltid holdt seg 'hjemme', alltid forble 'hos seg selv'! Han var *ute av seg selv*, ingen tvil om det.»¹⁰

I tråd med Nietzsche sitt språk og tidsånd så hadde «min ånd forlatt meg», men den ble sakte kalt tilbake av disse ordene. Jeg hadde følt at skapende arbeid hadde mistet sin verdi. Min ånd var blitt skremt så grundig at jeg i lang tid ikke hadde blitt beveget av hverken ord eller musikk. De treffende ordenes virkning viste meg på nytt at det å skape gir mening i seg selv. Å skrive tekster eller lage musikk fører meg nærmere det jeg er, selv om prosessen ofte gir motstand og utfordringer, spesielt med tanke på å være tro mot seg selv og samtidig fungere i hverdagen. Nå fikk jeg nye krefter og jeg forstod mine nylige forstyrrende og sørgelige erfaringer som noe som var en nødvendig del av mitt åndelige og kunstneriske virke. Erfaringer som ga en dypere forståelse og raskere utvikling. Det tok riktignok tid, etter denne frykteligste nedturen, før jeg var tilbake hos meg selv, men da jeg først kom tilbake var det som en styrket utgave. Jeg hadde gjennomskuet meg selv, igjen, men denne gangen på en måte hvor jeg skjønnte at jeg måtte jobbe med egenkjærligheten. Jeg var ikke offer for noe annet enn mine egne mønstre, som jeg nå måtte avsløre. Det krevde at jeg holdt åndelig og psykologisk avstand til andre mennesker til jeg visste at kjærligheten var stor nok til å slippe noen nær meg. Min store egenkjærlighet hadde gitt meg mange gode venner og opplevelser, men min tilsvarende store selvforakt hadde tiltrukket seg farlige mennesker og vist meg «avgrunner som ingen fot før har forvillet seg i.»¹¹ Kontrastene i livet mitt var påfallende. Jeg måtte samle meg og elske hele meg selv, tenkte jeg. Jeg måtte helt til bunns i mitt eget mørke for å bli ferdig med det.

Angående min egen utidsmessighet som jeg greier ut om videre i innledningen, så har teksten krevd sin del av min samtids litteratur, både for min egen forståelse og for å gjøre det interessant for andre. Likevel holder jeg på den tilsynelatende pretensiøse skrivestilen,

¹⁰ Nietzsche. *Menneskelig, altfor menneskelig.*, overs. Skar og Mathisen, 14

¹¹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 53

dette preget fra tidligere århundrer som gir en viss stemning. Kanskje gir det et streif av det historiske sus, kanskje gir det assosiasjoner til Don Quijote. Forhåpentligvis er det underholdende og åpner sansene for det alvoret jeg ønsker å formidle. Mitt opprinnelige ønske om å styre unna min samtids litteratur bunner i å ikke bli fanget i en samtidig akademisk og generalisert skrivestil. Konformiteten er tilstede i alle miljøer, så man må vokte seg vel. Heldigvis har jeg kommet over litterater som har funnet sin egen stil innenfor selve håndverket og de akademiske krav. Der det skrives mer konformt og tidsriktig – med den forventede kjølige tonen, så finnes det likevel spennende tanker og innsikter. Jeg holder likevel på påstanden om utidsmessighet, mer som et dramaturgisk virkemiddel enn som en absolutt sannhet om teksten.

De bøkene av Nietzsche jeg stadig kommer tilbake til er *Ecce Homo Hvordan man blir det man er*¹² (1888) og tredje del av *Utidsmessige Betragtninger* (1873-1876) som heter *Schopenhauer som oppdrager* (1874). Tankene om egenkjærlighetens kasuistikk i *Ecce Homo* har gledet meg i årevis, og for hver erfaring jeg har gjort meg har jeg forstått dette innholdet dypere. En følelse av dypere forståelse, som jeg ikke har artikulert tidligere, men som jeg vil gjøre rede for her. Jeg skal finne ut hva det betyr å bli det man er i denne evige skiftning. Sammen med egenkjærligheten og den evige tilblivelsen har Nietzsche sine tanker om hvert enkelt menneskes unike karakter opptatt meg. Dualiteten hos Nietzsche med tanke på vår særegne karakter kombinert med at vi hele tiden er i tilblivelse fascinerer meg. Vi er i evig bevegelse og valgene vi tar former oss og skaper oss på nytt. I første del, som handler om mening og innhold i tilværelsen, tar jeg utgangspunkt i *Utidsmessige Betragtninger* hvor en ung Nietzsche stiller spørsmål om hvordan vi kan skape vår egen tilværelse og hvordan våre talenter ofte ligger skjult i våre særegenheter. I annen del undersøkes bakenforliggende årsaker til vår atferd, området der driftene våre utkjemper sine kamper. Jeg har ofte lurt på hva det skyldes at jeg gjør noe som jeg vet ikke er bra for meg. Det må være noen mønstre jeg ikke har fått øye på, krefter som overstyrer min våkne bevissthet. Forklaringen ligger i underbevisstheten og hvordan vi behandler driftene våre som er et i dynamisk forhold til våre omgivelser. I denne forbindelse er det relevant å ta inn hvordan Nietzsche beskriver driftenes skjebne i kulturen, med undersøkelser av hvilken rolle driftene har i forhold til hans

¹² *Hvordan man blir det man er* er bokens undertittel. Den tar jeg med der det passer i teksten.

kristendomskritikk og hans tanker om egenkjærlighetens kasuistikk.¹³ Sublimeringsprosessen vil bli gransket og forklart, sammen med andre måter å oppdra driftene på. Avslutningsvis vil jeg komme inn på frembringelsen av geniet som mål for all kultur.¹⁴ Alle våre handlinger skaper oss og påvirker vår karakter, vi kan lære av våre erfaringer og sånn ta valg som gjør oss til mer fullkomne versjoner av oss selv; til en som finner tilværelsen meningsfull og er dennes virkelige styrmann. Jeg vil benytte meg av Nietzsche sine kommentatorer fra hans samtid og ettertid der jeg føler det er nødvendig for å bruke denne filosofien til det beste for meg og min samtid.

Nærhet i tid, spesielt om man deler samtid, gjør tanker modigere. Vi skriver alltid i en politisk og kulturell samtid, og de fleste av oss vil holde oss innenfor det de som skal vurdere oss vil bifalle. Nietzsche sin filosofi er et opprør mot kulturen og hans samtid og han ble møtt med taushet og misforståelser,¹⁵ og kommentarer som: «Noe slikt er det ingen som leser.»¹⁶ I forordet til *Ecce Homo* kommenterer han denne tausheten med ordene: «Jeg lever så å si på min egen troverdighet, det er kanskje bare en fordom at jeg lever?»¹⁷ Nietzsche skriver og gjør det som kreves av han uavhengig av om det gjør han isolert og syk. Når han beskriver 70 dager med inspirasjon i *Ecce Homo*,¹⁸ i tiden før han ble uhelbredelig syk, så høres det stort og verdifullt ut. «Livet har vært lett for meg, lettest når det krevde det tyngste av meg.»¹⁹ Men det er også 70 dager for et menneske og et nervesystem, et nervesystem som kollapser like etter. Han har en større funksjon og har ikke mulighet til å stanse disse driftene i han. Noen drives til å påvirke kulturen uavhengig av hvilket ubehag dette medfører for livene de lever. Dette handler ikke om hvordan Nietzsche passivt har fått en skjebne, men hvordan han modig skaper og møter sin skjebne når han skriver og lever den ut. For å rettferdiggjøre hvorfor jeg stort sett bruker primærlitteratur og ellers i hovedsak sekundærlitteratur fra 1889 frem til 1960-tallet, så kan det ha en sammenheng med at jeg er et stebarn av min tid. Dette stebarnet som både Nietzsche og Schopenhauer refererer til når de beskriver sitt forhold til samtiden. Denne vekslingen hvor man både tilhører sin tid og er et produkt av

¹³ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 44

¹⁴ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger.* Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen

¹⁵ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 50

¹⁶ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 50

¹⁷ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 7

¹⁸ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 47

¹⁹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 47

denne, og samtidig føler seg fremmedgjort av den og finner trøst og en tilknytning til noe fra fortiden. Den betydningsfulle oppdagelsen av likesinnede ånder som har levd i andre tider, andre som har følt seg fremmedgjort av sin samtids mennesker og den kulturen man har fått føle på kroppen. På samme tid har både Nietzsche og Schopenhauer tanker om at fremtiden vil anerkjenne dem, de står bak store endringer, så de vil få større gjennomslagskraft etter sin egen tid. Begge to ser noe som de fleste i samtiden ikke får øye på fordi man står midt oppe i det. Schopenhauer beskriver dette med en analogi. «Til den korte tid de lever, forholder de store ånder seg som store bygninger til den trange plassen de ligger på. Man ser dem nemlig ikke i deres storhet fordi man står for nær dem; og av analoge grunner blir man heller ikke oppmerksom på de store åndene.»²⁰ I fiksstjerne-analogien,²¹ en annen analogi av Schopenhauer, ligger det en kritikk av enhver storhets samtids: Alle de små menneskene lar seg blende av stjerneskudd og det klare lyset fra vandrestjernene, ute av stand til å skille mellom det mer bestandige og det raskt forgjengelige.²² Schopenhauer opererer med bestandighet, med sin urvilje, i motsetning til Nietzsche hvor alt er i evig tilblivelse. Likevel har Nietzsche en forståelse av storhet som minner om denne. Han refererer til Schopenhauer og de geniales republikk,²³ hvor storheter kommuniserer gjennom århundrene og årtusener, og sånn holder ut sine samtids.²⁴ De finner trøst og samhold i det historiske sus. Nietzsche anskueliggjør dette i *Tilfellet Wagner* (1888),²⁵ hvor han ser seg selv som et barn av sin tid, men at filosofen i han kjemper mot dette for å observere sin tid bedre.²⁶ Man må ikke bli revet med av tidens trender, men holde seg tidløs i filosofiske spørsmål. I *Hinsides godt og ondt* (1886) bemerker Nietzsche at «(..) filosofen (..) alltid har befunnet seg og måtte befinne seg i motsigelse til sin egen samtid.»²⁷ Disse tankene inspirerer meg til å forholde meg til litteratur som tenner en gnist i meg og setter tanker i bevegelse. Jeg opplever min tids litteratur som flat, strømlinjeformet og uten høytidelighet, uten magi og tro på kunsten i det vi skriver, uten tro på kraften i språket og store tankers gjennomslagskraft. Det er som om vi har mistet motet, og med vårt

²⁰ Schopenhauer. *Om det gode og det slette.*, overs. Dahl, 29

²¹ Schopenhauer. *Om det gode og det slette.*, overs. Dahl, 9-10

²² Schopenhauer. *Om det gode og det slette.*, overs. Dahl, 9-10

²³ Nietzsche. *Utvalgte kortere tekster. Filosofien i Grekernes tragiske tidsalder.*, overs. Skar, 47

²⁴ Nietzsche. *Utvalgte kortere tekster. Filosofien i Grekernes tragiske tidsalder.*, overs. Skar, 47

²⁵ Nietzsche. *Utvalgte kortere tekster. Tilfellet Wagner.*, overs. Hetland, 137

²⁶ Nietzsche. *Utvalgte kortere tekster. Tilfellet Wagner.*, overs. Hetland, 137

²⁷ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 143

vitenskapelige og demokratiske sinnelag mangler det monumentaliske,²⁸ det som er med å gi store tanker vedvarende stor kraft. Vi beveger oss fort og lite får tid til å virke før det blir tilbakevist, eller til vi finner noe nytt å beskjeftige oss med. Vi tar inn enorme mengder informasjon for å vite alt før vi mener noe, ellers er det best å holde seg ute av det. Vi farter for mye rundt i bøker som de lærde.²⁹ I andre del av *Utidsmessige Betragtninger* som bærer tittelen *Historiens nytte og unytte for livet* (1874) bemerker Nietzsche at vår styrke ligger i vår begrensning. «Alt levende kan bare være sunt, sterkt og fruktbart innenfor en horisont.»³⁰ Det er i Nietzsche sin ånd, sånn som jeg forstår tankene, å avgrense omfanget til det det er plass til innenfor min horisont, det jeg kan omsette og skape noe nytt av. Dessuten skal det være lystbetont, om man har store ambisjoner. «Jeg vet ingen annen måte å omgås store oppgaver på enn leken: Den er, som tegn på storhet, en vesentlig forutsetning. Den minste tvang, en dyster mine, en litt hard tone i halsen er alt sammen innvendinger mot et menneske, og desto mer mot hans verk!»³¹ Mitt ønske er å fordype meg i Nietzsche sine tanker, ikke min samtids tanker om Nietzsche. «Ellers tar jeg nesten alltid min tilflukt til de samme bøkene, i grunnen et lite antall som nettopp for meg er aktverdige. Det passer kanskje ikke for meg å lese mye og mangt: Et leserom gjør meg alltid syk.»³² Disse bøkene kommer jeg stadig tilbake til. Med nye erfaringer fra mitt levde liv, og etter å ha lest Nietzsche på nytt. Jeg vil skrive om Nietzsche på en måte som ingen andre gjør i dag. Er det i det hele tatt mulig? Er ikke jeg også bare et produkt av min samtid? Dette er mine utidsmessige betraktninger av Nietzsche sin filosofi.

LITTERATUR

Det er som nevnt to bøker av Nietzsche som jeg stadig kommer tilbake til. Det er tankene i *Schopenhauer som oppdrager* og *Ecce Homo* som gir størst gjenklang i meg. I møte med sekundærlitteratur føres jeg til andre verk av Nietzsche som igjen fører meg tilbake til tankene i disse to bøkene. Jeg vender tilbake med en ny forståelse av de samme tankene som så lenge har fascinert meg. Da jeg oppdaget *Nietzsche. Filosofen. Psykolog.*

²⁸ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Annen del. *Historien nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 83-85

²⁹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 43

³⁰ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Annen del. *Historien nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 83

³¹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 47

³² Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 35

*Antichrist*³³ av Walter Kaufmann og hans analyser av driftene, viljen til makt og sublimering, kunne jeg igjen gå tilbake til *Ecce Homo* og egenkjærlighetens kasuistikk og lese det med ny forståelse. Det var referanser i Kaufmann sin bok som førte meg til bestemte bøker av Nietzsche. I vill iver begynte jeg med *Tragediens Fødsel* (1872). Noe av det jeg fant der har vært inspirerende, men det meste har blitt tatt ut av teksten fordi jeg har problemer med å forstå det i denne konteksten. Det er som om Nietzsche blir klarere for meg etterhvert som han blir klarere for seg selv. Tankene der er mer kimen til det jeg vil kaste lys over og har en høykulturell tone, noe som vil skape mer avstand til den umiddelbare dybden og nærheten jeg ønsker å formidle. Jeg vil skrive en tilgjengelig og anvendelig tekst. Jeg fortsatte derfor i *Den muntre vitenskapen* (1882) hvor tonen er lett og humoristisk. Boken er dyp og fengende, «nesten i hver setning går dypsindighet og lettsindighet yndig hånd i hånd»³⁴ ifølge Nietzsche i *Ecce Homo*.³⁵ Nietzsche «danser seg bort fra moralen.»³⁶ Etter *Den muntre vitenskapen* leste jeg *Morgenrøde* (1881), som kom ut året før *Den muntre vitenskapen*. I *Morgenrøde* tar han «kampen opp mot den moralen som fører til uselviskhet.»³⁷ Hva stod det om driftene og uselviskhet? Ikke så mye godt og forløsende for driftene kommer av uselviskhet, i hvert fall ikke uselviskhet som går på bekostning av egenkjærligheten. Det må være en type uselviskhet som verdsettes og gir kraft til individet og som ikke bestemmes av en moral som er påført utenfra. Jeg søkte videre etter driftene i *Hinsides godt og ondt* (1886). Jeg gikk til *Ecce Homo* (1888) og til del to og tre av *Utidsmessige Betragtninger* (1873-76) for å lese mer om tid, kultur, og menneskets og artistens store potensiale. Jeg forsøkte å styre unna den mest eksplisitte kristendomskritikken av respekt for venner og kolleger som opplever kjærligheten til Jesus som den dypeste realitet, men jeg ble stadig ført tilbake til problemene kristen moral har skapt for driftene våre. Det var altså ingen vei utenom, og tanken slo meg om at jeg kunne skrive sytti ganger syv sånne tekster og mine venner ville fremdeles være forpliktet til å tilgi meg. Med friskt mot fant jeg veien til *Antikrist* *Forbannelse over kristendommen*³⁸ (1888) og derfra til *Moralens Genealogi* (1887). Til slutt dukket deler av *Menneskelig, altfor menneskelig* (1878) opp på det meste forunderlige vis.

³³ Kaufmann. *Nietzsche. Philosoph. Psychologist. Antichrist*. 3rd ed.

³⁴ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 82

³⁵ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 82

³⁶ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 83

³⁷ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 81

³⁸ *Forbannelse over kristendommen* er en undertittel, så den blir bare brukt når det er relevant for teksten.

Walter Kaufmann ga ut *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.* i 1953 og gir her en analyse av Nietzsche sitt samlede tankegods, plassert i en biografisk, filosofisk og historisk kontekst. Denne boken kom ut i fire utgaver, først i 1953, så i 1956, deretter i 1968, og den fjerde utgaven kom i 1974. I forordet til fjerde utgave beskriver Kaufmann hvordan det i 1953 var viktig å distansere Nietzsche sine tanker fra nazismen og vise at Nietzsche var en stor filosof.³⁹ Han skriver at boken lykkes på begge punkter og at Nietzsche (i 1974) ble studert bredere enn noen gang tidligere. Videre sier han at: «If the narrow departmentalism of our universities should decline further and give way to interdisciplinary studies of a high order, the number of really perceptive studies of Nietzsche would surely increase.»⁴⁰ I de senere utgavene kunne han ta med nye oppdagelser om Nietzsche sin filosofi som han selv hadde vært med å drive frem ved å skrive første utgaven. Uavhengig av utgave så viser Kaufmann når viktige begreper dukker opp i tekstene, hva de dukker opp som, og hvordan de utvikler seg. Han forklarer mange av Nietzsche sine uttrykk og flertydigheter, og oppklarer misforståelser som har eksistert i forhold til Nietzsche sine tanker. Hans tolkninger gir lite rom for misforståelser og gjør en del av Nietzsche sitt tankegods mindre tvetydig. I innledning til tredje utgave gir Kaufmann uttrykk for at han står i en særstilling til Nietzsche sine tekster, fordi han elsker bøkene, men ikke skriver om Nietzsche fordi han er enig med han.⁴¹ Han kritiserer tankene der han mener de kommer til kort i en filosofisk sammenheng,⁴² der han opplever utilsiktet inkonsistens. Med disse forklarende og utdypende analysene, så er han en god forsvarer av Nietzsche, med tanke på at boken kom ut i 1953 og at Nietzsche sine tekster var blitt misbrukt av og tilpasset til nazistenes tankegods, og som nevnt var også dette noe av Kaufmann sin hensikt. Han viser hvordan nazistene reduserte, forenklet og tok ting ut av sin rette kontekst. Dette er deilig lesning, noe som bekrefter noe man har visst, men ikke klart å sette ord på. Kaufmann kan analysere hele Nietzsche sitt forfatterskap og sette det inn i større sammenhenger. Der ligger også Kaufmann sin begrensning, for noen ganger er Nietzsche abstrakt og tvetydig og kanskje mister dette noe av sin inderlighet i Kaufmann sin logiske verden, for noen fornemmelser kan vi bare ikke dissekere uten å redusere, de må få virke i oss.

³⁹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, preface to the fourth edition

⁴⁰ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, preface to the fourth edition

⁴¹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, preface to the third edition vii

⁴² Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, preface to the third edition vii

Georg Brandes var Nietzsche sin samtidige og var en viktig kritiker i Europa fra 1870-tallet.⁴³ Han levde i den kulturen Nietzsche skriver seg ut fra. Han brevvekslet med Nietzsche på slutten av 1880-tallet og var en som Nietzsche søkte anerkjennelse fra, først og fremst på grunn av Brandes sin gjennomslagskraft.⁴⁴ Brandes har ikke stor plass i teksten jeg skriver, men han er med som en kommentar, og for å sette oss i riktig stemning. I brev til Brandes skriver Nietzsche at «Det finnes veier som ikke tillater en å gå tilbake.»⁴⁵ Nietzsche har kommet til en ny bevissthet. Hans tanker utfordrer kulturen i så stor grad at han har skapt en avstand til den som han ikke kan lukke øynene for. Han har gjennomskuet den og det gjør det vanskelig å finne likesinnede. Han er alene, filosofien krever denne ensomheten, vekke fra konsensus. I innledningen til *Ecce Homo* beskriver Nietzsche hvordan dette utarter seg.

«Isen er nær, ensomheten uhyggelig – men hvor rolig hviler ikke alle ting i lyset! Hvor fritt puster man ikke! Hvor meget føler man ikke at man har under seg! – Filosofien, slik jeg frem til denne dagen har forstått den og levd den, er det frivillige livet i is og høyfjell – oppsporingen av alt fremmed og tvilsomt i tilværelsen, alt det som hittil har vært bannlyst av moralen.»⁴⁶

Han overskrider grensene for det tillatte og det som er forståelig for samtiden, og løfter seg ut av kulturen og etterhvert tilværelsen. Ifølge ham selv har han gode forutsetninger for denne ensomheten: «Også å lide ved ensomheten er en innvending – jeg har alltid bare lidd under mange mennesker.»⁴⁷ Nietzsche sliter med å holde ut sin medmenneskelighet. I sine brev til Brandes finner han en alliert og en god støttespiller i sin samtid. Brandes holdt foredrag om Nietzsche sin filosofi i København på slutten av 1800-tallet. Han gir i 1889 ut en artikkel i *Tilskueren*, et dansk månedsskrift for litteratur, kunst, samfunn og vitenskap som utkom i årene 1884-1939.⁴⁸ Tittelen er *Aristokratisk Radikalisme*⁴⁹ og her gjør Brandes mange av Nietzsches sine ideer kjent og begripelig for Europa.

Sigmund Freud har aldri referert til Nietzsche i sine tekster, men *Ubehaget i kulturen* (1929)⁵⁰ minner helt klart om Nietzsche sitt tankegods. Freud sin stillhet rundt Nietzsche har

⁴³ Thielst. *Jeg er intet menneske – jeg er dynamitt!*, overs. Sjaastad, 9-11

⁴⁴ Thielst. *Jeg er intet menneske – jeg er dynamitt!*, overs. Sjaastad, 9-11

⁴⁵ Thielst. *Jeg er intet menneske – jeg er dynamitt!*, overs. Sjaastad, 11

⁴⁶ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 8-9

⁴⁷ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 47

⁴⁸ Thielst. *Jeg er intet menneske – jeg er dynamitt!*, overs. Sjaastad, 11

⁴⁹ Brandes. *Aristokratisk Radikalisme.*

⁵⁰ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen (1929)

vært oppe til drøfting og blitt kommentert av blant andre filosofiske storheter som Michel Foucault, som har delt samtid og korrespondert med Freud.⁵¹ Tankene i *Ubehaget i kulturen* gir gjenklang av Nietzsche sin kulturkritikk. Til tross for likheter som har blitt påvist, så har Freud tilbakevist at Nietzsche sine tanker har påvirket hans arbeid, og påstått at det er mer et tilfelle av at de har kommet frem til det samme fra ulike innganger og metoder.⁵² Freud peker på at det som filosofer som Nietzsche og Schopenhauer, har kommet frem til via intuisjon og innsikt, har psykoanalytisk forskning bekreftet.⁵³ «Nietzsche, (...) whose premonitions and insights often agree in the most amazing manner with the laborious results of psychoanalysis, I have long avoided for this very reason. After all, I was less concerned about any priority than about the preservation of my openmindedness.»⁵⁴ Uavhengig av spekulasjonene rundt hvorvidt Freud skriver ut fra Nietzsche eller ikke, så vil jeg bruke *Ubehaget i kulturen* til å belyse Nietzsche sine tanker, spesielt med hensyn til hans kulturkritikk og noen psykologiske aspekter rundt menneskets møte med kulturen og hverandre.

Paul Tillich ga ut *The Courage to Be* i 1952.⁵⁵ Tillich er kristen eksistensialist og bruker kristendomskritikeren Nietzsche til å belyse begrepet *mot* i *The Courage to Be*. Tillich analyserer hvilken rolle mot spiller i forhold til eksistensen ved hjelp av ulike filosofiske tradisjoner, og bruker Nietzsche til å se på forholdet mellom mot og liv,⁵⁶ satt inn i en filosofihistorisk kontekst. Tillich viser hvor stor rolle mot har i Nietzsche sin livsfilosofi og analyserer begrepet *viljen til makt* på en oppklarende måte. Det var professor Bjørn Holgernes ved UIB som gjorde meg oppmerksom på Tillich under en forelesningsrekke høsten 2012. Holgernes sine tolkninger av Tillich sin eksistensfilosofi satt i sammenheng med Nietzsche sine tanker i boken *Mot til å leve: et møte med Paul Tillichs tanker og tro* (2013), er det gjenværende geist av denne forelesningsrekken som gjorde så dypt inntrykk på meg. Holgernes hevder i innledningen til sitt kapittel om Nietzsche at «Til tross for den ateistiske grunnposisjonen Nietzsche er kjent for, er han i mange henseender den verdsliggjorte

⁵¹ Anderson. "Freud, Nietzsche"., (1980), 4

⁵² Anderson. "Freud, Nietzsche"., 3-4

⁵³ Anderson. "Freud, Nietzsche"., 4

⁵⁴ Anderson. "Freud, Nietzsche"., 4

⁵⁵ Tillich. *The Courage to Be*. (1952)

⁵⁶ Tillich. *The Courage to Be*., 24-30

tenkeren som ligger Tillichs egne betraktninger over menneskelige vilkår nærmest.»⁵⁷ Så er spørsmålet om Tillich er den troende tenkeren som ligger Nietzsche sine tanker nærmest. En troende tenker ville vært en selvmotsigelse for Nietzsche i noen av hans kampskrifter mot kristendommen,⁵⁸ men Holgernes viser oss likhetstrekk og Tillich sine tolkninger og forklaringer av Nietzsche sine tanker gir meg en dypere forståelse og en større glede av innholdet. Nietzsche sine verk er omfattende og mye er åpent for svært ulike tolkninger ifølge Holgernes.⁵⁹ Der Kaufmann sine tolkninger treffer meg logisk og sikkert, treffer Tillich meg i mitt kraftsenter. Det er deilig med de troende, for de lar noe være ubegripelig. Som Holgernes skildrer så treffende:

«Selv om Nietzsche beskriver den svimmelheten som motet må overvinne i andre ordelag enn Tillich, og avgrenser avgrunnen til den rent menneskelige dimensjonen, er det ifølge Tillich egentlig snakk om en erfaring av et guddommelig nærvær som stort sett er mangelvare i de kristnes egne rekker. I likhet med avgrunnen selv er dette nærværet kognitivt ubegripelig, og i første omgang mer skremmende og frastøtende enn innbydende.»⁶⁰

Holgernes gjør meg via Tillich oppmerksom på hva som har trukket meg mot Nietzsche i all denne tid. Det er virkningen av hans tekster og motet til å utfordre meningsinnholdet som fantes i den kulturen han ble født inn i. Fra den samme forelesningsrekken ved UIB i 2012 ble jeg gjort oppmerksom på Helge Pettersen sin avhandling som ble gitt ut i 1991, *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsche sin filosofi*. Den var inspirerende den gang og er mer forståelig for meg i dag og hjelper meg å klargjøre en del tanker hos Nietzsche rundt meningsinnhold, verdier og nihilisme.

Annen betydningsfull sekundærlitteratur jeg har brukt er Arthur Schopenhauers *Om det gode og det slette* som er tatt ut fra hans verk *Parerga und Paralipomena* fra 1851. Boken gir en god innføring i Schopenhauers kunstsyn⁶¹ og for meg viser den mye av Nietzsche sin inspirasjon. Nietzsche har hentet tanker og problemstillinger fra Schopenhauer og senere helt klart beveget seg vekk fra Schopenhauers kunstsyn og filosofi.

⁵⁷ Holgernes. *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro.*, 144

⁵⁸ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 30

⁵⁹ Holgernes. *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro.*, 147

⁶⁰ Holgernes. *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro.*, 146

⁶¹ Schopenhauer. *Om det gode og det slette.*, overs. Dahl, redaktørens forord

FØRSTE DEL: «Om meningsfullt innhold i tilværelsen»

Inspirasjonen til denne teksten kommer fra min egen søken etter mening. De gangene eksistensen har virket tom og samfunnet fremstått som kaldt og ekskluderende, har filosofien vært en spire til liv. Hvordan man kan tilskrive sin egen eksistens verdi avhenger av at man opplever at kulturen man lever i har verdi, og denne verdien er ikke alltid iøynefallende. Vi kjemper for vår eksistensberettigelse⁶² både som enkeltindivider og som folkeslag. Kanskje vi har kommet dit hen at vi kjemper for vår eksistensberettigelse som menneskehet, i kampen mot vår selvutslettelse. Vi skaper vår egen undergang fordi våre verdier er tømte for innhold og vår evne til å skape har blitt svekket.⁶³ Nietzsche beskriver i *Schopenhauer som oppdrager* det uforklarlige ved at vi har oppstått i akkurat dette øyeblikket og at vi med våre korte liv ønsker å vise at det var verdt noe.⁶⁴ «Men selv om fremtiden ikke gir oss noen forhåpninger, er det nettopp i dette «nå» at vår forunderlige tilværelse på det sterkeste oppmuntrer oss til å leve etter vår egen målestokk og lov.»⁶⁵ Vi drives videre, selv når vi opplever håpløshet og fortvilelse. Vi søker å rettferdiggjøre vår eksistens og det er ofte krevende, spesielt hvis man lever på siden av samfunnsnormen. Tidvis er livet lett og alt går riktig vei, det finnes gehør for ens meninger og andre vil ta del i det man skaper og det man bidrar med. Andre ganger føler man seg utenfor med sine særegenheter og finner det vanskelig å rettferdiggjøre et liv som utfordrer rammene for det normale. En eksistens som pirker borti andre sine forutbestemte meninger om hvordan samfunnet skal organiseres. I det man stiller opp for seg selv får man en styrke som lettere overkommer motstand, fordi man allerede har overkommet motstanden i seg selv. Man får mer enn doblet styrke når man ikke spiller på lag med sine undertrykkere. Dette fornemmer menneskene og gir lettere aksept der det ikke finnes ambivalens, så lenge man ikke truer deres eksistensberettigelse. Det som er sikkert er at vi er opptatt av meningene og følelsene til menneskene rundt oss, i større eller mindre grad. Enten må man tilpasse seg, eller gå sin egen vei. Begge deler kan føles ensomt avhengig av individets karakter. En tilpasning til sin dypeste motsetning, vil i alle tilfeller være totalt ødeleggende for egenarten til individet. Hvis

⁶² Holgernes. *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro.*, 160

⁶³ Holgernes. *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro.*, 165

⁶⁴ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 161

⁶⁵ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 161

man går sin egen vei kan man føle seg alene, likevel vil man tidvis møte andre som har gått sin egen vei og samhørighet kan oppstå av like erfaringer. Vi har i alle tilfeller selv ansvar for å skape vår tilværelse ifølge Nietzsche. «Vi står ansvarlige overfor oss selv for vår tilværelse, og følgelig ønsker vi også å være denne tilværelsens virkelige styrmenn og ikke tillate at vår eksistens ligner en tankeløs tilfeldighet.»⁶⁶ Denne tanken gir styrke og handlekraft og bekrefter at det er vi selv som skaper tilværelsen. Men det følger også med et enormt ansvar, så fra tid til annen kan man føle seg motløs. Hvis man ikke finner en tilfredsstillende rolle i det samfunnet man fødes inn i, så forlanger dette ansvaret enda mer av den utstøtte. Det krever at vi skaper en plass til oss selv på siden av hierarkiet og utenfor de vanlige konstellasjonene. Livet får sin verdi i sammenheng med kulturen, og det er en befriende oppdagelse at kulturens mangfoldighet og variasjoner ikke bare er bestemt av sted, men også av tid. Der mine samtidige tidvis har opptrådt som fremmede for meg, har jeg funnet en venn som levde på siste halvdel av attenhundretallet. Mange av dem som har skapt kunst og filosofi har levd på terskelen av samfunnsnormen og ikke tatt de mest konvensjonelle livsvalg. (Jeg forstår i dette øyeblikk hvorfor jeg har elsket å lese biografier om forfattere og filosofer mer enn selve litteraturen Det er fordi jeg har trengt støtten mer enn jeg har vært mottakelig for kunsten. Nietzsche er et unntak, for der er litteraturen filosofen; filosofen er filosofien idet han *blir det han er*⁶⁷). Vi kan finne våre like tilbake i tid, og sånn kan vi og være noe for fremtidige generasjoner. I hvilken grad man preger kulturen eller blir preget av den bestemmes av kraften man har og hvor mye av seg selv man tilfører. Våre hensyn til andre menneskers meninger har en sterk påvirkning på vår atferd og dette er lagt vekt på i innledningen til *Schopenhauer som oppdrager*. Det har en så sterk innvirkning at det truer med å ta fra oss hele vårt særpreg. Nietzsche skildrer hvordan den unge sjelen føler sitt kall og ser sitt mål av lykke i sammenheng med sin virkelige frigjøring.⁶⁸ «Men så lenge denne sjelen er lagt i meningene og fryktens lenker, kan han på ingen måte hjelpes til denne lykken.»⁶⁹ Det er vår frykt for andres meninger som stjeler vår frigjøring, vårt mangel på mot hindrer selvrealiseringen. Dermed velger vi å være mindre lykkelige, mindre fullendte, for

⁶⁶ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*., overs. Storm Torjussen, 161

⁶⁷ Dette kommer jeg tilbake til i tredje del, med forklaringer på hvordan Nietzsche blir det han er.

⁶⁸ Nietzsche. *Utidsmessige Betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*., overs. Storm Torjussen, 160

⁶⁹ Nietzsche. *Utidsmessige Betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*., overs. Storm Torjussen, 160

heller å oppleve en form for aksept. En aksept som vi antar ikke rommer hele vårt vesen. Faren er at vi ender opp som «ren utside»,⁷⁰ at vi bare er fasade og er mer opptatt av å føye oss og behage enn å modig vise hvem vi er. Det er ikke samsvar mellom kjernen og utsiden til et sånt menneske, noe som gjør det vanskelig å begripe, i det hele tatt å forholde seg til, med mindre man selv bare er overflate og foretrekker skinnsamtaler og falsk enighet. Den typen som finner sin lykke i «de offentlige meninger»,⁷¹ en form for enighet som går på bekostning av egen frigjøring og det samholdet realiserte mennesker ville være i stand til. Det overfladiske livet gir et utfordrende klima for kunstnersjelen som ønsker å meddele noe sannferdig fra sitt indre. Ethvert menneske vil ha vansker med å finne noe som bekrefter det dype i seg der det dype mangler. Man søker lenge etter bekreftelse, noen forgjeves; de går til grunne før de finner den. I Meyer sin tekst «The Comic Nature of Ecce Homo»⁷² viser han sammenhenger mellom oldtidens komedier og Nietzsche sine senere tekster, spesielt *Ecce Homo*. Meyer omtaler denne sanne frigjøringen og dens krav og at den forveksles med andre typer frigjøring. «The teaching of both Nietzsche and comedy seems to be that true freedom and self-satisfaction come not through financial success, political revolutions, or existential philosophy but rather by destroying the reverence and shame that one feels vis-à-vis particular figures of authority.»⁷³ Ytre autoriteter er høyborger vi må få øye på for å knuse, og de finnes både i våre nære relasjoner og fjerne omgivelser. Meyer synliggjør at dette er prosesser som krever kamp og som medfører smerte. «As Nietzsche knows, however, this process of psychological self-liberation cannot be had without a fight, and it is an agon that requires that he abuse not only distant authority figures like the Pope and Umberto I, but also his closest of kin.»⁷⁴ Menneskets flokkmentalitet hindrer det ofte i denne løsrivelsen. Hver familie, arbeidsplass, menighet, vil regulere atferden til medlemmene. Den avgrensede enhetens sterkeste viljer til makt preger kulturen mest og maktviljene reguleres av posisjonene til de involverte individene. Noen menigheter, eller karismatiske ledere, spiller på medlemmenes iboende gudfryktighet og bruker denne frykten til egen vinning. I kampen for de ikke gudfryktige menneskers aktelse kreves andre midler, men stort sett er livets

⁷⁰ Nietzsche. *Utidsmessige Betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 160

⁷¹ Nietzsche. *Utidsmessige Betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 160

⁷² Meyer. «The Comic Nature of Ecce Homo» (2012)

⁷³ Meyer. «The Comic Nature of Ecce Homo» 9

⁷⁴ Meyer. «The Comic Nature of Ecce Homo» 9

praktiske og økonomiske utfordringer sammen med frykten for ensomhet nok til å få folk til å underkaste seg en autoritet. Alt ungdommelig opprør går over til en form for lydighet når realitetsprinsippet⁷⁵ innhenter den jevne borger. Man er sliten og engstelig etter det ungdommelige overmotets utskeielser og vil bare gjennomføre livet på en mest mulig behagelig og samtidig måte. Det de unges opprør ofte blir skadet av, er deres mangel på erfaring, deres søken etter samhold og tilknytning, og den nære sammenheng som opprør har med romantisering av rus og selvskading.

Søken etter mening med tilværelsen er en naturlig del av det å være menneske. For Nietzsche er ikke meningen og innholdet en gitt størrelse, eller noe som man passivt skal ta imot, men noe som vi stadig må skape. «Ubekymrede, spottende, voldsomme - slik vil visdommen ha oss: Den er en kvinne, den elsker alltid bare en krigsmann.»⁷⁶ Visdommen gir oss ingenting gratis. Vi må leve og erfare for å få visdom, den kommer ikke av å sitte å tenke. Vi må ut å delta og kjempe, kjempe for vår eksistensberettigelse og våre sannheter.

Historiens nytte og unytte for livet (1874) og tidligere omtalte *Schopenhauer som oppdrager* (1874) er to bøker av de fire i samlingen *Utidsmessige Betragtninger* (1873-1876). Samlingen ble utgitt mens Nietzsche var i slutten av tyveårene og begynnelsen av tredveårene og underviser på universitetet i Basel.⁷⁷ I *Moralens genealogi* (1887) skriver Nietzsche om Schopenhauer sitt hovedverk, *Verden som vilje og forestilling*: «(.) man må forresten aldri miste av syne at filosofien er produktet av en 26-åring, ennå ung, slik at den har andel ikke bare i det spesifikt schopenhauerske, men også i det spesifikke ved den årstiden i livet.»⁷⁸ I de *Utidsmessige Betragtninger* er Nietzsche selv ennå ung og man er også her vitne til det spesifikke ved denne årstiden i livet. Han beskriver den unge sjelen og hvilke spørsmål den kan stille seg for å krysse livets elv. Det er en varm, vakker og behagelig tone i disse verkene. Det finnes kritikk av de lærde⁷⁹ med tydelige referanser til Schopenhauer,⁸⁰ men denne kritikken innledes med beskrivelser av hvordan Schopenhauer har vært et forbilde for Nietzsche og hvordan «det første, nærmest fysiologiske inntrykket som Schopenhauer

⁷⁵ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 20

⁷⁶ Nietzsche. *Moralens genealogi.*, overs. Skar, 97

⁷⁷ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 26

⁷⁸ Nietzsche. *Moralens genealogi.*, overs. Skar, 106 (analogi fra Nietzsche sine tanker om Schopenhauer)

⁷⁹ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*. overs, Storm Torjussen, 169

⁸⁰ Schopenhauer. *Om det gode og det slette.*, overs. Dahl

frembrakte hos meg (Nietzsche), som en magisk utstrømming av indre kraft fra en naturvekst til en annen, allerede ved den første og letteste berøring.»⁸¹ Poetiske skildringer gir verket en myk overtone. Nietzsche sin beskrivelse av sitt første møte med Schopenhauer vekker mine tanker om mitt første møte med Nietzsche. Det jeg kalte en instinktiv draging beskriver Nietzsche som det «nærmest fysiologiske inntrykket» og som en «magisk utstrømming av indre kraft». Dette møtet med Schopenhauer som Nietzsche beskriver, er mitt møte med Nietzsche sine tekster, disse ordene og tankene som virker i meg og gir tilværelsen større betydning, mening og innhold.

En som styres av frykt og angst er mer opptatt av å holde seg i live, mens en som styres av mot behandler «eksistensen freidig og farlig, særlig med tanke på at man uansett vil miste den, både i verste og beste fall.»⁸² Denne modige og konfronterende holdningen til eksistensen er en gjennomgående tone i *Schopenhauer som oppdrager*.⁸³ Nietzsche reflekterer rundt hvordan vi kan leve etter sjelens grunnlov, hva som er vår målestokk, hva som er vårt egentlige selv, og hvordan vi skal finne dette. Nietzsche spør hvordan man kan finne seg selv igjen, med et selv som er i stadig forandring. «Det er en dunkel og tilsløret sak, og hvis haren har syv huder, så kan mennesket trekke syv ganger sytti huder av seg, og fortsatt ikke kunne si: 'Her er det ekte deg, det er ikke mer skall igjen.'»⁸⁴ Det er så mye som vitner om vårt vesen, men vi har likevel ingen kjerne som vi er tvunget til å være tro mot. Vi er i et dynamisk forhold til omgivelsene som skaper oss og som vi virker i, og vi handler aldri i et vakuum. Ikke at vi står uten ansvar i det hele, det er tross alt vi som skaper vår egen tilværelse som denne tilværelsens virkelige styrmenn. Om man får øye på sine egne mønstre og sitt eget ansvar oppe i det hele finnes det ingen garantier for. Likevel er det noen spørsmål den unge sjel kan stille seg selv for å vite hvordan han skal leve. «Hva har du virkelig elsket frem til nå, hva er din sjel blitt trukket mot, hva har styrt den og på samme tid gjort den lykkelig? Still opp rekken av skattede gjenstander foran deg, og kanskje viser de

⁸¹ Nietzsche. *Utidsmessige Betrakninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*, overs. Storm Torjussen, 169

⁸² Nietzsche. *Utidsmessige Betrakninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*, overs. Storm Torjussen, 161

⁸³ Nietzsche. *Utidsmessige Betrakninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*, overs. Storm Torjussen

⁸⁴ Nietzsche. *Utidsmessige Betrakninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*, overs. Storm Torjussen, 161

deg gjennom sitt vesen og rekkefølge en lov, grunnloven for ditt egentlige selv.»⁸⁵ Disse spørsmålene peker i retning av noe som er optimistisk og stort, de peker mot et «ja til tilværelsen» og gleden ved å finne sin egen vei. Spørsmålene peker i retning av å være ærlig med seg selv og søke sin egen sannhet, den som styrker oss og bekrefter vår oppriktighet og autentisitet. Du skal lete etter hva du virkelig har elsket frem til nå! Denne oppgaven krever klarhet, tilstedeværelse og mot. Kanskje finnes du ikke i kulturen, i hvert fall ikke i de deler av kulturen man umiddelbart får presentert for seg. Et annet rådende tema i *Schopenhauer som oppdrager* er at vi trenger gode forbilder og at det falske og det syke må ryddes bort, det som vil «antaste plantenes sarte kime.»⁸⁶ Den unge sjelen er sårbar og kan ledes i mange retninger. Nietzsche forklarer at det å ha gode forbilder, eller oppdragere, er veien å gå for å oppdage sitt sanne jeg. «Det er ingen annen enn deg som kan bygge den broen du må krysse livets elv med.»⁸⁷ Du kan oppdage forbilder underveis som kan vise deg veien, men det er *din* elv og det er *din* bro. Brandes påpeker i *Aristokratisk Radikalisme* (1890) at våre oppdragere ikke lærer oss noe fremmed, men lærer oss å bli oss selv.⁸⁸ Det finnes noe som gir gjenklang i den enkelte, en varme og et innhold som virker kjent, men som foreløpig er over oss. Dette er noe å strekke seg etter, noe eller noen som vekker vår higen etter vekst, og det er en gjenkjennelse der som gjør at vi styrkes. Dette er også veien mot videre klarhet, hvor man igjen kan gjøre nye oppdagelser om seg selv, og igjen finne nye forbilder.

Mennesker som vil leve for enhver pris er ifølge Nietzsche de små menneskene som står i veien for de store. Dette er et tilbakevendende tema hos Nietzsche, for eksempel i *Historiens nytte og unytte for livet*. «Det sløve vanegjengeriet, det som er lite og det som er lavtstående, som fyller hver krok av verden som en trykkende atmosfære omkring alt stort, kaster seg på en hemmende, bedragerisk, dempende og kvelende måte inn på veien som det store må vandre for å nå udødeligheten.»⁸⁹ Det smålige har ikke nok med seg selv, det er lite i kraft av å ville holde alt annet nede. Det sprer frykt og sår tvil rundt store og originale

⁸⁵ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 162

⁸⁶ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 162

⁸⁷ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 161

⁸⁸ Brandes. *Aristokratisk Radikalisme.*, 13

⁸⁹ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Annen del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 90

tanker. Det virker likevel som det store trenger motstanden fra det som er lavtstående, at det er en forutsetning å overkomme dette for å nå udødelighetens høyder. Det krever entusiasme og tro for å skape noe stort og radikalt nytt, noe eget. Der det store vandrer mot udødeligheten er det naturlig at det møter all slags motstand og hindre, fordi det store og det som er smått begge er en del av det menneskelige. Han sier videre:

«Men denne veien går via menneskehjerner! Gjennom dyrehjerner som er engstelige og som lever en kort tid, som alltid har de samme behovene, og som en kort tid forsvarer seg med besvær mot undergangen. For de vil først og fremst én ting: leve for enhver pris. Hvem kan påstå at de kan delta i den vanskelige fakkelfestet i den monumentale historie som bare det storslåtte lever videre gjennom!»⁹⁰

Den som vil leve for enhver pris, har ikke idealer eller en kjærlighet til noe annet som er verdt å ofre seg for. Frykten for døden er så stor at alle krefter går med på å holde den uutholdelige tanke vekke. I paralysen er man avhengig av ytre stimuli for å holde det gående, stadig sterkere ytre stimuli kreves. Forsvaret mot undergangen går på bekostning av deres skapende kraft. Vår kraft finner sitt utløp uavhengig av om den støttes av mot og klarhet, eller angst og feighet. Det å kjempe for eksistensen kan gjøre eksistensen meningsfull i seg selv, men det er flere ting enn overlevelse som driver oss. Selvoppholdelsesdrift er langt mer enn overlevelse og er bakt inn i måten vi lever på og er blandet sammen med hvordan våre drifter får utfolde seg i kulturen. Om man finner forbud og sanksjoner mot det man virkelig har elsket og som sin sjel har blitt trukket mot, gjelder det å skape en plass for sin frie utfoldelse. Da må man først lete etter seg selv med lykt og lupe for man kan være begravet under mange lag med skam og skyld, og frykten for å være den eneste av sitt slag. De engstelige som lever kort tid og som alltid har de samme behovene er mennesker som vil leve for enhver pris. Denne engsteligheten som kommer fra å dyrke det middelmådige, blir til feighet, og feige mennesker gir fra seg sin frihet i bytte mot trygghet i form av en ytre autoritet. Det å stadig møte motstand fra fellesskapet er en påkjenning som kan gjøre oss feige, hvor vi til slutt gir etter og tilpasser oss, heller enn å gå mot det vår sjel har elsket og blitt trukket mot.

⁹⁰ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Annen del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 90

Mennesker styres av ulike drifter i møte med eksistensens rammebetingelser. Tillich hevder at mot er en del av den etiske realiteten, at det er fundamentet for hele bredden av menneskelig eksistens og at det bestemmer eksistensens struktur.⁹¹ I boken *The Courage to Be* (1952) viser Tillich hvordan Nietzsche i *Slik talte Zarathustra* (1883-1885) peker på livets tvetydighet.⁹² Selvaffirmasjonen handler om livets bekreftelse av seg selv og dette innebærer både selvoppholdelse og vekst.⁹³ «Nietzsche is the most impressive and effective representative of what could be called a «philosophy of life». Life in this term is the process in which the power of being actualizes itself.»⁹⁴ Dette er riktignok de styrkende sidene av det som er levende, for deler av det levende er destruktivt, noe han viser i det videre resonnementet. «But in actualizing itself it overcomes that in life which, although belonging to life, negates life.»⁹⁵ Værens kraft aktualiserer seg på bekostning av det destruktive ved å overvinne det destruktive i seg selv.

I religion med sine systemer for belønning og straff er det psykologiske mekanismer som skaper følelsesmessige verdier. Disse ligner på rusopplevelser, med høyder og bunner som gir oss følelse av eufori, lidelse, så lettelse, alt innenfor fiktive rammer, og aldri med den forløsningen vi ser etter. Den skal komme når døden inntreffer, et tomt mål som samsvarer med den overfladiske forløsningen man har tilgang til underveis. Følelser uten dybde og varighet men med den kognitive dissonansen som krever at man ikke tenker ut tankene sine. I *Ecce Homo* kaller Nietzsche Gud et grovt svar: «en taktløshet mot oss tenkere – i grunnen også et grovt forbud for oss. Dere skal ikke tenke!»⁹⁶ Det er noen ting man ikke drøfter eller stiller spørsmål ved. Kristendommen krever at man godtar forutsetninger som strider mot naturlovene og våre instinkter, ifølge Nietzsche i *Antikrist*,⁹⁷ en bok der Nietzsche går kompromissløst til angrep på kirken og teologenes bruk og utlegning av kristendommen.⁹⁸

«I stedet for sunnheten: 'sjelens frelse' - det vil si en manisk-depressiv galskap som svinger mellom botskrampe og forløsningshysteri! Begrepet synd og det tilhørende

⁹¹ Tillich. *The Courage to Be.*, 2

⁹² Tillich. *The Courage to Be.*, 27

⁹³ Tillich. *The Courage to Be.*, 26

⁹⁴ Tillich. *The Courage to Be.*, 27

⁹⁵ Tillich. *The Courage to Be.*, 27

⁹⁶ Nietzsche. *Ecce Homo.*, Berg Eriksen, 30

⁹⁷ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 28

⁹⁸ Holgernes. *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro.*, 151

torturinstrumentet den 'frie viljen' oppfunnet for å forbitre instinktene, for å gjøre mistroen mot instinktene til en annen natur!»⁹⁹

Vi blir stilt ansvarlige overfor våre handlinger, men i et system som gir dårlige vilkår for vår utfoldelse. Det skapes en forventning om at vi skal skamme oss over naturlige deler av oss selv, slik at mange av våre handlinger og drifter får en følelse av skyld heftet ved seg. Disse følelsene av skam og skyld skaper nye drifter i oss som vil utlade sin kraft, men disse følelsene har ikke noe med styrkende affekter å gjøre. Dette er usunt. Vi skal øve oss opp i noe som er skadelig for oss selv, og sånn bli forbitret av våre mislykkede forsøk på å bli mindre av det man elsker.

Det er ikke bare religion som spiller på psykologiske mekanismer for å skape følelsesmessige verdier. Det er ingenting usedvanlig med det, men snarere er det noe mennesker gjør i mange former for befatning med hverandre og med sin foretrukne avhengighet. Mennesket søker lykke og det finnes utallige oppskrifter og råd, noe for den ene og noe for den andre. Menneskets opp- og nedturer forbindes ofte med lykke og ulykke. Freud beskriver lykke som en forbigående tendens, og kanskje kommer selve lykken bare i små drypp. Freud sin lykke, forklart som noe så lite romantisk som en psykologisk mekanisme, handler om tilfredsstillelse av ulike behov. «Hva man i engere forstand kaller lykke, skyldes den plutselige tilfredsstillelse av et lenge oppdemmet behov og er derfor i sin natur kun mulig rent episodisk. Enhver konstans, enhver vedvaren i en situasjon med utspring i lystprinsippet, gir bare et lunkent velvære.»¹⁰⁰ Dette er en hedonistisk form for lykke som alltid er betinget av ytre omstendigheter og som gir en kortvarig forløsning. Den lykken Freud beskriver har sitt utspring i det han kaller «lystprinsippet» med den dybden det innebærer. Han sier videre at «vi er slik innrettet at vi bare kan nyte kontrasten intensivt, selve tilstanden blir svak i sammenligning.»¹⁰¹ En kortvarig forløsning skaper nye drifter i oss, og etter å ha nådd tomme mål, oppnår vi en følelse av tomhet. Men hva angår disse opp- og nedturene, hvor lykken kommer som en forløsning av noe, så kan også lykken komme som en lettelse i form av tilgivelse for synden. En lykke som er lett tilgjengelig og krever lite av oss på kort sikt. Vi skaper noe utenfor oss selv som overvåker våre tanker og handlinger, noe

⁹⁹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 121

¹⁰⁰ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 19

¹⁰¹ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 19

som igjen skaper en selvsensur. I denne mekanismen finner vi bakgrunnen for noe av Nietzsche sin kristendomskritikk. Den flokkproduserte moralen begrenser oss som enkeltindivider i så stor grad at vi søker lykken i tilgivelse fra en skikkelse som vi selv har skapt. Den lidelsen selvsensuren forårsaker er en betingelse for kristendommen, og forøkningen av denne lidelsen er en annen betingelse som skal sikre dens eksistens.¹⁰² Lidelse er en del av livet og i kristendommen et stort fokusområde, og ifølge Nietzsche ble lidelsen smittsom gjennom medlidelsen. Man er et godt menneske og lever opp til moralen når man lider med. «Man kaller kristendommen medlidenhetens religion. Medlidenheten står i motsetning til de styrkende affekter som forøker livsfølelsens energi: Den virker depressivt.»¹⁰³ Den virker på oss, men ikke på en oppløftende måte, i den grad vi fokuserer så mye på lidelse at det går utover vår glede ved livet og den styrken gleden gir oss. Det å bekrefte lidelsen gang på gang går utover våre gode følelser for livet, dette samsvarer med at troen på det hinsidige gjør livet mindre verdt. Det starter med det Nietzsche kaller «tilfellet med nasareerens død»,¹⁰⁴ som har forårsaket stort tap av liv og livsenergi. Han døde for våre synder og vi havner i evig takknemlighetsgjeld for et offer vi aldri har bedt om. Ifølge Nietzsche døde Jesus for sin egen skyld og ingen andres, som en politisk forbryter i et absurd upolitisk samfunn.¹⁰⁵ Videre sier Nietzsche at det var Paulus sin genistrek å finne opp «udødelighetstroen for å tømme «verden» for verdi.»¹⁰⁶ Lykken hos den kristne ligger i håpet, som forteller at etter dette lidelsesbetonte livet skal vi inn i en tilstand av evig lykke hjemme hos gud, vår far. «En imaginær teleologi»¹⁰⁷ som lover frelse og evig liv. «Det sterke håp er en mye større stimulans i livet enn en eller annen virkelig inntruffet lykke.»¹⁰⁸ Troen overgår realitetene og gjør den depressive kulturen, som mennesket selv har skapt i form av kristendommen, utholdelig. Kristendommen er dermed et system med lidelse som forutsetning, et system som holder den troende fanget. Den troende står tilbake med et uforløst potensiale. Nietzsche har ikke har noe imot den troende: «overfor de mest alvorlige kristne har jeg alltid vært velvillig stemt.»¹⁰⁹ Han hevder at han «er fjernt fra å regne den

¹⁰² Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 62

¹⁰³ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 9

¹⁰⁴ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 9

¹⁰⁵ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 33

¹⁰⁶ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 77

¹⁰⁷ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 17

¹⁰⁸ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 25

¹⁰⁹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 26

enkelte til last det som var årtuseners skjebne.»¹¹⁰ Den enkelte kan ikke bebreides for å ikke overskue en totusen år gammel løgn. Likevel ligger det mer enn en implisitt kritikk her. Kristendommen spiller på sterke affekter og ikke bare lidelsen, men også sykdommen er en forutsetning for kristendommen. Nietzsche hevder i *Antikrist*¹¹¹ at kristendommen har behov for sykdommen og at man må være syk nok for å bli kristen. Typisk sunne mennesker kan ikke bli kristne.¹¹² I tillegg til at man må være syk nok til den, så er kristendommen, ifølge resonnementet, noe som forsterker og bevarer sykdommen, fordi «sykdoms-frembringelse er den egentlige baktanke med hele kirkens frelsesprosedyresystem.»¹¹³ Synden og skammen som følger av den gjør at vi søker forløsning i form av tilgivelse. Videre sammenligner Nietzsche kristendommen med en bipolar lidelse, for den er avhengig av de psykologiske opp- og nedturene for å ha en effekt. Pettersen beskriver det som at «presten spiller på de menneskelige affekter»¹¹⁴ ved at han «får den troende til å svinge mellom skrekk og henrykkelse.»¹¹⁵ Dette fremkaller det Nietzsche i *Antikrist* beskriver som en folie circulaire.¹¹⁶ «Jeg har en gang tillat meg å betegne hele den kristelige bots-og forløsningstrening (..) som en metodisk frembrakt folie circulaire (den sirkulære galskap: manisk-depressivitet), rimeligvis på en grunn som er grundig morbid og allerede forberedt til dette.»¹¹⁷ Den grunnen som er «grundig morbid» er betingelsen for kristendommen og nødvendigheten som har gjort at kristendommen har oppstått. Den metodisk frembrakte manisk-depressiviteten skaper en avhengighet. Mennesket har gode forutsetninger for avhengighet; vi frembringer behov som vi vet hvordan vi skal tilfredsstille, behov som vi kjenner svaret på. Den troende er avhengig av fiktive høyder som er forutsatt av forløsningen som kommer av å slippe å bære på kristendomsskapt synd. Pettersen fremholder: «Den troende narkotiseres med sterke midler fra en fiksjonsproduksjon, frykt for fortapelse og håp om frelse.»¹¹⁸ Frykt for noe fiktivt og håp om noe som ikke kommer. Kombinasjonen av frykten og håpet gir en affektutladning og en følelse av lettelse, som gjør at livet kan kjennes meningsfullt i øyeblikket. Problemet er at vi degenereres på denne

¹¹⁰ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 26

¹¹¹ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 62

¹¹² Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 62

¹¹³ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 62

¹¹⁴ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi*, 155

¹¹⁵ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi*, 155

¹¹⁶ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 62

¹¹⁷ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 62

¹¹⁸ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi*, 155

måten, og at verdiene vi opplever er nihilistiske. Tilgivelsen skal gi oss innpass i det hinsidige, som Nietzsche senere beskriver som en «vilje til intethet.»¹¹⁹ Troen på det hinsidige, gir oss mindre tro på mennesket og utnyttelsen av dets potensiale.¹²⁰ Denne type kultur stiller begrensende krav til mennesket ved at moralen bestemmer hvordan menneskene skal formes. «..dette hat mot det menneskelige.... alt det betyr, la oss våge å si det, å begripe det: en vilje til intethet, en motvilje mot livet, et opprør mot livets mest grunnleggende forutsetninger..»¹²¹ Vi har skapt noe som svekker oss som individer, art og kultur. Pettersen fremhever at det er verdiene som er nihilistiske og at de devaluerer seg selv.¹²² Det er en iboende kvalitet i disse verdiene at de ikke er bærekraftige, de bærer i seg sin egen undergang. Pettersen henviser til et sitat fra fragmentsamlingen *The Will to Power* (1901) som gir forklaring på at de høyeste verdiene devaluerer seg fordi målet mangler. «Det mangler svar på «Hvorfor?»»¹²³ Vi skal uten grunn la vår maktvilje gå opp i guds vilje i stedet for å utlade vår kreative kraft der den styrker oss. Kristendommens nedgangsverdier har satt dype spor etter seg. Selv om troen svinner hen, så er skammen og den dårlige samvittigheten for styrke og sunnhet noe som henger igjen. Denne skammen over oss selv motiverer oss for underkastelse.¹²⁴ Å ta parti for det svake har høy status; en status som «det rette», som sitter dypt i folkesjelen. Den internaliserte forståelsen av å ikke vise styrke og glede rundt det svake. Det svake ønsker at du skal lide med som sin siste maktvilje. Denne styrken blir forvekslet med noe den ikke er, nemlig manglende medfølelse og empati.

Gjennom historien har vi vært vitne til at mennesket er i stand til å skape filosofi, kunstverk, musikk, arkitektur, basert på tro, store følelser, entusiasme, og vedvarende fokus; potensialet er overveldende. Tro kan også være noe som gir krefter og styrke. Det er ikke tro som sådan Nietzsche kritiserer, men den kristne moral og psykologien som følger av den. «Gud, utartet til motsigelse mot livet, i stedet for å være dets forklaring og evige Ja!»¹²⁵ Det finnes et enormt potensiale i dypet av underbevisstheden. Ting som materialiserer seg i den virkelige verden kommer fra kraften som finnes i mennesket. Når vi setter oss høye mål så er

¹¹⁹ Nietzsche. *Moralens genealogi.*, overs. Skar, 170

¹²⁰ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner

¹²¹ Nietzsche. *Moralens Genealogi.*, overs. Skar, 170

¹²² Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 150

¹²³ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 150

¹²⁴ Holgernes. *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro.* 163

¹²⁵ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 20

det noe som tvinger oss til å fortsette når vi møter motgang. Det er denne formen for kraft Nietzsche åpner øynene våre for. Vår egen skapende kraft. «Ecce Homo! Man can live and die in a grand style, working out his own salvation instead of relying on the sacrifice of another.»¹²⁶ Enkeltindividet kan finne sin egen frelse i seg selv, fremfor å være avhengig av en annen sitt offer med de betingelsene som følger av dette. Nietzsche sine tanker viser vei til noe som er større enn den hedonistiske form for lykke som Freud beskriver og som kristendommen legger opp til. Min forståelse av Nietzsche sender meg inn i en tankeverden hvor lykkebegrepet blir for snevert, hvor meningsfulle liv og dybden i tilværelsen finnes i hvert individs evne til å skape mening, som ligger i utviklingen av dets særegenheter og talenter. Lykken – eller i det minste meningsfulle liv - krever noe av oss. Vi må kjempe mot vår egen latskap og feighet, og utfordre driftene våre. Hver opptur og nedtur er erfaringer som gjør livet rikere og som skaper vår karakter. Nietzsche sine tanker om tilværelsens mening og innhold, handler ikke om å gjøre det mest mulig behagelig å leve, men om å overkomme motstand og bli styrket av den. Det som vi har til felles som mennesker er muligheter til økt bevissthet og vekst.

Mennesket er ofte villig til å oppgi det høye og store, for å unnsnippe lidelse, ifølge Freud.¹²⁷ Dette kaller Freud for realitetsprinsippet,¹²⁸ som går ut på å sakte men sikkert gi slipp på sine drømmer og heller orientere seg mot realitetene sånn som de oppleves av en generasjon og overleveres til neste.¹²⁹ Tanken går ut på at man etter møtet med livets harde realiteter, så reduserer mennesket sitt lykkekrav. Fraværet av lidelse prioriteres fremfor å ta sjanser for å nå et høyere mål av lykke. «Man kan si at det å unngå lidelsen faktisk trenger til side ønsket om å oppnå lykken.»¹³⁰ Det er en holdning som er styrt av frykt som fortrenger motet til å realisere seg selv. Ingen stor virkelighet eller kultur er bygget på denne type orientering. Det er en feig livsholdning, hvor man lar det som er lite fortrenge det som er stort. Den ber oss om å falle inn i konformiteten og sakte men sikkert gå mot vår egen død mens man opprettholder tilværelsen på en mest mulig samtidig måte. Nietzsche sin holdning er at man

¹²⁶ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist.* Antichrist., 4th ed., 407

¹²⁷ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 20

¹²⁸ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 20

¹²⁹ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 20

¹³⁰ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 20

skal leve modig.¹³¹ Alle har tider hvor man er nede for telling etter et skudd for baugen, men man har selv ansvaret for å komme seg opp igjen. Som Nietzsche uttrykker det i *Ecce Homo* «Jeg tok meg selv i hånden, jeg gjorde meg selv frisk igjen.»¹³² Illusjoner blir brutt gjennom et liv, det er en del av prosessen og utviklingen til et menneske. Det viktige for mennesket er å bevare evnen til å skape nye illusjoner som gir meningsfullt innhold i tilværelsen. Lidelse er en del av livet, de eksistensielle betingelser er beinharde. Fra vi blir født beveger vi oss mot vår egen undergang og død. Men som Pettersen peker på så er ikke lidelsen noe som skal dyrkes, eller fortreges, vi må omsette den. «Lidelse i seg selv er ikke et motargument mot liv, som styrter mennesket i dets avgrunn. Det er den meningsløse lidelsen som ikke er til å holde ut.»¹³³ Det å skape mening av lidelsen kan være livsbekreftende eller av forarmende karakter. Pettersen fremholder: «Meningsproduksjon i forholdet til lidelse står i nær forbindelse med nihilismens problem.»¹³⁴ Det er i flukt fra lidelsen vi mister krefter, vi sier nei til livet når det hinsidige er svaret på våre bønner.

ANNEN DEL: «Om driftene og viljen til makt»

I denne delen drøfter jeg Nietzsches viljen til makt. Det er hensiktsmessig å vie deler av teksten til å beskrive driftene og driftenes rolle hos Nietzsche, for de er aktørene i dette begrepet. Det er et begrep med mye innhold og stort omfang, det finnes mange tolkninger av det, og det har hatt flere betydninger i sin utvikling. Derfor veksler jeg mellom å kalle det et begrep og en abstraksjon, og så håper jeg å ha gjort abstraksjonen mer tydelig og begripelig i løpet av denne annen hoveddel. Driftene dukker opp i store deler av Nietzsches sin litteratur og spesielt i den senere delen. For å beskrive dem og belyse kampene de utkjemper bruker jeg i hovedsak *Morgenrøde* (1881), *Den muntre vitenskapen* (1882) og *Hinsides godt og ondt* (1886), det er også med kommentarer fra *Ecce Homo* (1888) og *Antikrist* (1888), alt er litteratur fra den modne Nietzsche, fra 1881-1888. Videre er *Ubehaget i Kulturen* av Freud med å sette psykologiske mekanismer inn i kulturell kontekst og vise driftenes skjebne i kulturen. I boken *The Courage to Be* (1952) deler Tillich viljen til makt opp på en måte som gir et avgrenset innhold og et godt utgangspunkt for videre analyser. For å

¹³¹ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager*. overs. Storm Torjussen, 161

¹³² Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 17

¹³³ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 152

¹³⁴ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 152

belyse Tillich sitt perspektiv fra flere sider vil jeg benytte meg av Holgernes sine analyser og sammenligninger av Tillich og Nietzsche sine eksistensielle betraktninger i *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro* (2013), og videre benytte meg av Holgernes sine oppklarende definisjoner. Hovedlitteraturen i denne annen hoveddel er imidlertid *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist* (1953) hvor Kaufmann forklarer hvordan driftene fremstilles i Nietzsches litteratur, han skaper bevissthet rundt artistens sublimering av driftene, og bakgrunnen for begrepet sublimering med utdypende forklaringer av selve prosessen. Kaufmann drøfter og analyserer viljen til makt og viser oss begrepets omfang. Kapittelet med det talende navnet «The Discovery of the Will to Power»¹³⁵ gir historien og bakgrunnen for i hvilke bøker og fragmenter begrepet dukker opp, det beskrives også hvilket innhold det har hatt i sin utvikling. Ved hjelp av denne litteraturen vil jeg sette begrepet i sammenheng med problemstillingen. Kan man ved å forstå viljen til makt bruke innholdet bevisst til å forøke livskraften og de bekreftende sider av livet?

Innholdet i denne abstraksjonen som har så mange fraseringer finner man kimen til i tidlige notater og verk, selve begrepet dukker opp senere. Første gang det dukker opp i et publisert verk er i *Slik talte Zarathustra*,¹³⁶ som kom ut i årene 1883 til 1885. Kaufmann innleder sitt kapittel «The Discovery of the Will to Power»¹³⁷ med et utdrag fra Nietzsche sine tidlige fragmenter *Homer's Contest* (1872).¹³⁸ Dette utdraget sier noe fundamentalt om Nietzsches sitt kultursyn og det bærer spor av genidyrkelsen Nietzsche anser som målet for all kultur. Der kulturen separerer menneske og natur, insisterer Nietzsche på at denne separasjonen i seg selv er kulturelt betinget, og at det i realiteten ikke eksisterer et slikt skille. Selv menneskets mest raffinerte kvaliteter er natur og dette er fruktbart jordsmonn for dyrking av menneskelig storhet. Menneskets særegenheter har et kraftfullt potensiale i sin naturlige form.

«When one speaks of humanity, the idea is fundamental that this is something that separates and distinguishes man from nature. In reality, however, there is no such separation: 'natural' qualities and those called properly 'human' are indivisibly grown together. Man, in his highest and most noble capacities, is wholly nature and

¹³⁵ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist*. 4th ed., 178

¹³⁶ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist*. 4th ed., 179

¹³⁷ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist*. 4th ed., 178

¹³⁸ Nietzsche. *The Will to Power.*, overs. Kaufmann, 193

embodies its uncanny dual character. Those of his abilities which are awesome and considered inhuman are perhaps the fertile soil out of which alone all humanity . . . can grow.»¹³⁹

Dette bærer i seg at kultur er naturens utstrekning, kultur er natur, den kommer fra menneskets natur og er en del av mennesket. Den kompleksiteten som finnes i mennesket bærer på en gåte, tvetydigheten i det råe og basale kombinert med det raffinerte. I kulturen får våre kvaliteter ulik status og det som er bemerkelsesverdig får et skjær av utilgjengelighet over seg, mennesket tror det er uopnåelig og kun tilgjengelig for noen få. Utallige mennesker holdes tilbake av skammen over seg selv og reduserer seg for å slippe å gå i kamp mot fryktsomme viljer som vil holde det store nede. De fleste av oss har mennesker rundt oss som forsøker å korrigere oss inn i mer forutsigbare baner, noen som minner oss om å ha beina plantet på jorden. Om det er utslag av omsorg og kjærlighet, så kommer denne omsorgen og kjærligheten fra frykt. Det som får oss til å unngå noe. Nietzsche behandler viljen til makt og frykt som to separate prinsipper i begrepets tidlige fase. «A privation of power gives rise to both fear and the will to power: fear is the negative motive which would make us avoid something; the will to power is the positive motive which would make us strive for something.»¹⁴⁰ Etter hvert skal vi se at disse prinsippene er to sider av samme sak og at de for Nietzsche blir til et prinsipp.¹⁴¹ Både Tillich og Kaufmann knytter viljen til makt til mot og anskueliggjør dette med hvordan maktiljen utfolder seg; den er formet og bestemt av vårt mot til livet. For Tillich handler mot om å bekrefte livet til tross for eksistensens betingelser. «Life has many aspects, it is ambiguous. (...) Courage is the power of life to affirm itself in spite of this ambiguity, while the negation of life because of its negativity is an expression of cowardice.»¹⁴² Forsøket på å ta innover seg eksistensens betingelser kan ha mange følelsesmessige implikasjoner. Livet med sin skjønnhet og skrekk er tvetydig. Man kan ta innover seg denne tvetydigheten ved å møte livet modig på tross av alt det vonde som kan oppstå, eller søke trøst i midler som demper alle aspekter ved livet for å få til å dempe en uutholdelig tanke.

¹³⁹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.* 4th ed., 178

¹⁴⁰ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 190

¹⁴¹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 190

¹⁴² Tillich. *The Courage to Be.*, 27

Begrepet viljen til makt kan misforstås, blant annet fordi ordene «vilje» og «makt» har kjente konnotasjoner i vår kultur. Når Nietzsche bruker dette begrepet, så er det ifølge Tillich sin analyse, ikke vilje i psykologisk forstand og ikke makt i sosiologisk forstand.¹⁴³ Dette innebærer at det ikke er en vilje som er styrt og at det ikke handler om makt over andre.¹⁴⁴ «Therefore the will does not strive for something it does not have, for some object outside itself, but wills itself in the double sense of preserving and transcending itself.»¹⁴⁵ Mennesket beskytter og bevarer seg selv mens det samtidig transcenderer, det vil si overskrider og vokser inn i en utvidet versjon av seg selv. Holgernes forklarer viljen til makt som en «autonom dynamikk som utelukkende manifesterer seg i hver av de utallige manifestasjoner av liv.»¹⁴⁶ Det er en vilje som overkommer indre og ytre motstand, den kjemper mot «alt som hindrer den i å hevde sin eksistens.»¹⁴⁷ I begrepets senere utvikling hevder Kaufmann at denne viljen eksisterer i mennesket uavhengig av hvilken situasjon det er i.¹⁴⁸ Mennesket vil heller intethet enn ikke å ville, dette er beskrevet som den nihilistiske viljen. Viljen til makt har i likhet med verdiene iboende kvaliteter, som Pettersen skriver: «Viljen til makt er tendensen som alle krefter har, til å opprettholde og øke sin makt.»¹⁴⁹ Driftene får uansett et utløp, de forsvinner ikke av seg selv, men tar veier ut i handlinger som går utover andres eller egen frihet til å realisere seg selv, om man selv ikke får sunt utløp for sine drifter. Usunt utløp kan rettes både innover og utover og gjør gjerne begge deler samtidig.

«The assumption is that the powerful and the impotent are both imbued with the will to power, and that extreme and prolonged oppression and frustration may easily pervert this drive and make the oppressed look for petty occasions to assert their will to power by being cruel to others.»¹⁵⁰

Kaufmann forklarer det som at viljen er der uavhengig av vår makt- eller avmaktssposisjon, men at viljen får forskjellige uttrykk. Pettersen beskriver dette som liv i oppgang eller nedgang der nedgangsverdier tilsvarer reaktiv kraft, altså de som er passive mottakere av

¹⁴³ Tillich. *The Courage to Be.*, 26

¹⁴⁴ Tillich. *The Courage to Be.*, 26

¹⁴⁵ Tillich. *The Courage to Be.*, 26

¹⁴⁶ *Holgernes. Mot til å leve. Et møte med Paul Tillich tanker og tro.*, 148

¹⁴⁷ *Holgernes. Mot til å leve. Et møte med Paul Tillich tanker og tro.*, 148

¹⁴⁸ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.* 4th ed, 194

¹⁴⁹ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 150

¹⁵⁰ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.* 4th ed, 194

verdier, og vilje i oppgang som tilsvarer aktiv kraft, denne kraften og evnen som skaper livsbekreftende verdier.¹⁵¹ Det er en tvetydighet i verdiene og i utfoldelsen av vår selvdestruksjon. For Nietzsche består denne tvetydigheten ifølge Pettersen i «at det er de aktive driftselementer i sin destruktive utfoldelse.»¹⁵² For å gjøre noe med den destruktive delen må man utskille det aktive elementet, fjerne kraften fra det destruktive ved å gi den ny retning. Det er «den aktive kraft i sannhetsviljen, mennesket må sette sin lit til.»¹⁵³ Det er det aktive som fører destruksjonen videre, det negative har ikke en egen kraft.

Nietzsche gir uttrykk for at objektivitet er fiktivt og at alt vi foretar oss er farget av vår situasjon og våre muligheter til å hevde oss. Vi blir dratt mot våre holdninger og verdier gjennom hvem vi er og hva vi lar oss påvirke av. I *Hinsides godt og ondt* (1886) viser han hvilke drifter som ligger bak det vi blir. Det handler om i hvor stor grad vi har behov for å påvirke kulturen. Nietzsche bruker filosofen som eksempel på våre kulturelle og språklige inversjoner, der vi har antatt at erkjennelsesdriften og nysgjerrighet har drevet dem, men hvor det er andre drifter som driver erkjennelsesdriften og nysgjerrigheten. «Jeg tror derfor ikke at «erkjennelsesdrifter» er filosofiens far, men snarere at en annen drift, her som ellers, bare betjener seg av erkjennelsene (og misforståelsene!) som et verktøy.»¹⁵⁴ Driften er viljen til makt og er i utgangspunktet hverken god eller ond. Det er en vilje til vekst og til selvrealisering og filosofen har et ønske om å være førsteårsak, det er den åndeligste form for vilje til makt. Han ønsker ifølge Nietzsche å skape verden i sitt bilde.¹⁵⁵ «(...) Omvendt finnes det overhodet ikke noe upersonlig ved filosofen. Og særlig gir hans moral et tydelig og avgjørende vitnesbyrd om hvem han er – dvs. Om rangordningen mellom de innerste drifter i hans natur.»¹⁵⁶ Ikke et jeg som tenker, men en vilje til makt som styres av instinkt og behovet for å forandre verden. Hans moral er blitt til av hans emosjoner, hans egen smak og avsmak.

¹⁵¹ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 150-151

¹⁵² Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 157

¹⁵³ Pettersen. *Nietzsche – Lidelse og menneskedannelse. Fortolkningsforsøk i Nietzsches filosofi.*, 157

¹⁵⁴ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 17

¹⁵⁵ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 19

¹⁵⁶ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 17

Hvordan vi reagerer i ulike situasjoner er ifølge Nietzsche avhengig av hva slags type menneske vi er og hvilke drifter som vinner frem i oss i øyeblikket.¹⁵⁷ I visse tilfeller reagerer vi med hjertelig latter på en hendelse som en annen dag ville vekke fortvilelse eller sinne. Nietzsche beskriver i *Morgenrøde* (1881) hvordan ulike hendelser kan fortone seg som helt forskjelligartede opplevelser alt ettersom hvilke drifter som ligger på lur.¹⁵⁸

«Ta en liten opplevelse. Sett at vi en dag merker at det er noen på torvet som ler av oss idet vi går forbi: Alt etter om det er den ene eller den andre driften som er på høyden i oss – og alt etter hvilken type menneske vi er, er det en temmelig forskjelligartet hendelse. Den ene tåler det som en regndråpe, den andre rister det av seg som et insekt, én prøver å yppe til bråk på grunn av det, én undersøker om det er grunn til å le av klærne hans, én blir glad for å ha tilført en stråle til verdens munterhet og solskinn uten at det var med vilje – og i hvert tilfelle er det en drift som blir tilfredsstilt, det være seg driften til harme eller stridslyst eller kontemplasjon eller velvilje. Denne driften grep hendelsen som sitt bytte. Hvorfor var det akkurat denne driften? Fordi den lå på lur, sulten og tørst.»¹⁵⁹

Når vi har opplevd atskillige reaksjonsmønstre i oss selv, så vet vi at det gir en bedre følelse å reagere på en liten opplevelse med kontemplasjon og velvilje enn med harme eller stridslyst. Det kjennes godt å reagere med storsinnethet, eller slippe å reagere der noen forsøker å fremkalle en reaksjon. Det er godt å plassere andre menneskers dårlige atferd hos dem. Nietzsche beskriver seks ulike måter å bekjempe en drift på, hvor den femte er sublimering, som er en form for kanalisering av driften.¹⁶⁰ Denne femte måten er forutsatt av, og følger etter, en eller flere av de fem andre måtene han beskriver, som er «unngå anledninger, innplante en regel i driften, frembringe overmetthet og vemmelse ved den, og få i stand en assosiasjon til en smertende tanke, (..) eller ved å uthungre sin sanselighet.»¹⁶¹ Vi unngår anledninger ved å styre unna fristelser ved at man hindrer seg selv i å bli utsatt for disse, man gjør fristelsen utilgjengelig. Avgjørelsen blir tatt lenge før fristelsen er innenfor rekkevidde og dette skaper en form for avstand og kjølig kontroll. Det å innplante en regel i driften¹⁶² handler om å gjøre driften forutsigbar. Ved å gjennomskue driften vet vi når den vil opptre. Hvis vi vet det på forhånd vil overraskelsesmomentet forsvinne og sånn vil driften

¹⁵⁷ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 104

¹⁵⁸ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 104

¹⁵⁹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 104

¹⁶⁰ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 88-90

¹⁶¹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 88-90

¹⁶² Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 88

miste kraft. Hvis vi vil frembringe overmetthet og vemmelse ved driften¹⁶³ kan vi ta den helt ut, overdrive utløpet ved å gi den det den vil ha så til de grader at det blir en kvalmende affære. Dette kan ødelegge gleden ved driften og avsløre dens manglende evne til å gi forløsning eller styrke. Den fjerde måten som handler om å få i stand en assosiasjon til en smertende tanke,¹⁶⁴ er å forbinde den aktuelle driften med noe som smerter en, for sånn å kue driften. Det kan være å forbinde sin egen seksualitet med noe skamfullt, med en bestemt person eller en vond opplevelse. Sånn kan man kue sitt eget libido. Men selve sublimeringen skjer ved at: «Man foretar en dislokasjon av sine kraftmengder ved å pålegge seg et særlig tungt og anstrengende arbeid eller ved å underkaste seg en ny stimulus og fornøyelse med overlegg, og slik lede tankene og de fysiske kreftenes spill i andre baner.»¹⁶⁵ Store utfordringer og nye stimuli er det som skal til for å sublimerer driftene, eller det som han refererer til som «dislokasjon av kreftene».¹⁶⁶ Ved å forandre vanen og høyne forventningen til seg selv utvider man sin egen kapasitet. En viss egen vilje må være i sving for «å underkaste seg en ny stimulus og fornøyelse med overlegg.»¹⁶⁷ Den psykologiske viljen pålegger oss et arbeid som ikke gir umiddelbar avkastning, men som gir en virkningsfull avkastning senere som vi bare kan ane noe om på forhånd. Vi vet om flere alternativer, og velger i noen tilfeller det som gir oss vekst og utfordring, selv om vi kan ha motforestillinger og blandete følelser overfor det aktuelle foretagende. Den sjettede måten beskrives som «allmenn svekkelse og utmattelse (..) av drifter»¹⁶⁸ som kan foregå «ved å uthungre sin sanselighet»¹⁶⁹ for å tvinge ned én voldsom drift. På denne måten svekker en samtidig, om enn ufrivillig, resten av sine drifter. Nietzsche skildrer en pågående indre kamp mellom drifter, hvor deres voldsomhet ikke styres av deres grovhet. Man kan ha like sterke, eller voldsommere drifter, som fører en i en mer opphøyet retning, og som nekter de seksuelle og aggressive driftene sine umiddelbare utløp.¹⁷⁰ Det er måten vi utfordrer driftene våre på, og bestemmer omgivelsene deres, som skaper oss. Våre valg fører oss i ulike retninger, noen ganger blir vi styrket i vår karakter, andre ganger fremstår vi mer

¹⁶³ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 88

¹⁶⁴ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 89

¹⁶⁵ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 89

¹⁶⁶ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 89

¹⁶⁷ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 89

¹⁶⁸ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 89-90

¹⁶⁹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 88-90

¹⁷⁰ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 88-90

karakterløse etter å ha vært offer for destruktive drifter i oss selv. Dette skjer ved avhengighet, der driftene blir dradd mot noe som er skadelig for individet, som likevel fortsetter og fore denne appetitten fremfor å styre driftene ut av denne banen ved for eksempel «å foreta en dislokasjon av sine kraftmengder.»¹⁷¹ Hvis man ikke har krefter i seg selv til å foreta denne endringen, så kan påvirkning utenfra gjøre at vi får nye krefter, og man kan velge å søke seg mot den nødvendige påvirkningen, kanskje i kamp mot uhyrlig sterke drifter. Driftene finnes både i oss og utenfor oss selv og vi lever sånn sett symbiotisk med alt rundt, og det blir mer og mer klart at valg av omgivelser er avgjørende for vår utvikling i tråd med disse tankene.

Nietzsche er en foregangsfigur og treffer når han omtaler seg som en psykolog som ikke har sin like.¹⁷² Det Nietzsche kommer frem til via psykologisk forståelse, intuisjon og innsikt, kommer Freud frem til via psykoanalytisk forskning.¹⁷³ Når vi snakker om våre handlinger i dag, så vet vi mer om psykologiske mekanismer som ligger bak, vi kjenner til at det er komplekse prosesser. Ifølge Nietzsche er ideen om fremskritt noe som vårt moderne, dekadente intellekt står bak, og er dermed ikke troverdig.¹⁷⁴ Selv om det skjer en vitenskapelig utvikling, så er ikke det ensbetydende med at det er en positiv utvikling for det menneskelige potensialet. Undersøkelser av menneskelig atferd går tilbake til antikken og Nietzsche sine tanker om sublimering av driftene oppstår i en filosofisk kontekst. Ordet sublimering stammer fra latin og ble brukt allerede i middelalderen, men det er Nietzsche som har gitt det den konnotasjonen det har i dag.¹⁷⁵ Sublimering er den prosessen hvor man mestrer impulsene.¹⁷⁶ Det kan virke som all læring skjer ved sublimering. Alt vi gjør igjen og igjen, gjør vi plutselig automatisk og med smidighet. Prosessen øker vår kraft og fører til at vi oppnår noe vi ikke hadde trodd var mulig, vi blir overrasket over egne krefter og evner. Driftene våre får mer enn doblet kraft når de drar i samme retning. Freud hevder at metoden, *sublimering*, kun er for noen få, fordi den krever «særskilte anlegg og former for

¹⁷¹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 89

¹⁷² Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 56

¹⁷³ Anderson. *Freud, Nietzsche.*, 4

¹⁷⁴ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 7

¹⁷⁵ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 189

¹⁷⁶ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed.,189

begavelse.»¹⁷⁷ Han sier også at «sublimering er driftenes skjebne i kulturen.»¹⁷⁸ Våre grovere drifter kultiveres for å tåle dagens lys. Prosessen bærer i seg tre verb, for den bevarer, kansellerer og hever opp på samme tid.¹⁷⁹ Det utfordrer vår vante kausalitetstankegang at en prosess aktualiserer tre ganske motstridene handlinger samtidig. Selve utførelsen utløses av en tanke som fører til målrettet arbeid som vi på forhånd ikke vet resultatet av, men i prosessen så akselererer kreftene og plutselig har arbeidet tatt over og begynt å virke i oss og kreftene øker ytterligere. For eksempel så gjør jeg akkurat det jeg beskriver i arbeidet med denne teksten. «This essential objective is preserved no less than is the energy, while the immediate objective is canceled; and the lifting up consists in the attainment of greater power.»¹⁸⁰ Vi hever opp råde impulser og bruker vår kraft til å konkurrere og kjempe for andres gunst,¹⁸¹ en prosess hvor de grove, seksuelle og aggressive driftene får et mer opphøyet uttrykk. Dette er startgropen og det som utløser prosessen, men etterhvert er det arbeidet som tar over og andres gunst blir uvesentlig. «Nietzsche believed that a sexual impulse, for example, could be channeled into a creative spiritual activity, instead of being fulfilled directly.»¹⁸² Kaufmann omtaler det som en opphøyet form for rivalisering.¹⁸³ Hvor vi konkurrerer på et høyere kulturelt nivå som høster anerkjennelse og beundring. «Nietzsche did not decide to reduce the will to power to a sexual libido; for sexuality is that very aspect of the basic drive which is canceled in sublimation and cannot, for that reason, be considered the essence of the drive.»¹⁸⁴ Det er ikke seksualobjektet som er hovedmålet, men libido, som er kraften vi bruker når vi skaper. Det skapende arbeidet er hovedsaken. «The feeling of potency is essential, while its sexual manifestation is accidental; and thus the feeling of sexual potency can be sublimated into that ultimate feeling of power.»¹⁸⁵ Vi samler og kontrollerer kraft. En kraft vi ikke mister ved å gi den utløp, bare hvis vi lar den ta overhånd, som hvis utløpet blir viktigere enn kraften. Sublimering er en lidenskapelig form for kontroll. Ingen svekkelse eller skam er med i bildet, all kraften fra driftene kommer til nytte. Utførelsen skaper både mennesket og det aktuelle verket på samme tid. Vårt arbeid

¹⁷⁷ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 23

¹⁷⁸ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 42

¹⁷⁹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 236

¹⁸⁰ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 236

¹⁸¹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 189

¹⁸² Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 186

¹⁸³ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 186

¹⁸⁴ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 192

¹⁸⁵ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 192

setter i gang krefter utenfor oss selv som vi får ta del i og som gir oss glød. Dette påvirker menneskene rundt oss og måten vi blir møtt av omgivelsene.

Det kan være like lite hensiktsmessig å handle på impuls som å handle i tråd med en gitt moral. For å kunne styre sine impulser og drifter må man vite om dem, og for å vite om dem må man erfare dem i ulike omgivelser og våge å se forbi moral og andres meninger. «There is another element that distinguishes the moral from the nonmoral – and this, says Nietzsche, is self-overcoming.»¹⁸⁶ Det er erfaringer som skal til for å utvikle seg og da må man være i stand til å gjenkjenne hvordan omgivelsene påvirker driftene våre rent fysiologisk. Impulsene må oppdras, men i motsetningen til det som religion og annet moralsk tankegods legger opp til, så insisterer Nietzsche på at man selv skal oppdra egne impulser ved hjelp av erfaringer i møte med ulike deler av kulturen og hvordan det kjennes på kroppen. «The will to power is conceived of the will to overcome oneself.»¹⁸⁷ Dette innebærer kanskje at man går via religion eller rus, men pålegger oss et ansvar om å bryte ut i det man gjennomskuer begrensningene som ligger i disse utskeielsene. I det dissonansen dukker opp, så skal du følge dine egne og ikke andres påbud, ved å overkomme deg selv. «Nietzsche considers both the man who acts on impulse and the man who deliberately counteracts his impulses inferior to the man who acts rationally on impulse.»¹⁸⁸ Både den impulsive og den som med vilje handler imot sine impulser, er prisgitt andre eller en appetitt. Den som handler rasjonelt på impuls har oppdratt driftene sine og kan handle fritt uten å stusse, uten tankekjør og ambivalens. Kaufmann illustrerer dette med et fragment fra *The Will to Power*: «Overcoming of the affects? No, if that mean their weakening and destruction. But employing – and that may entail tyrannizing them for a long time.»¹⁸⁹ Ved å anvende de seks metodene Nietzsche viser i Morgenrøde som er beskrevet over, så kan man oppdra driftene til å dra i samme retning, og etterhvert slippe kontrollen fra den våkne, overvåkende bevisstheten. «Eventually one returns a trusting freedom to them: they love us as good servants and go voluntarily where what is best in us wants to go.»¹⁹⁰ Tilblivelsen har overtaket på oss med tanke på at vi skapes av våre fysiologiske inntrykk, så det vi kan styre i

¹⁸⁶ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed, 183

¹⁸⁷ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 200

¹⁸⁸ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 233

¹⁸⁹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 225

¹⁹⁰ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 225

noen grad er inntrykkene vi utsetter oss for. Det krever at vi kjemper mot noe i oss som drar oss ut på ville veier, for noe som føles godt i øyeblikket virker ikke nødvendigvis godt på oss over tid, og kanskje må vi jobbe hardt og lenge før vi begynner å fungere på en bedre måte for oss selv. I noen tilfeller kan våre svakheter også bli våre styrker. Eksempelvis kan uforholdsmessig stor og ubundet energi som lager mye vansker i et liv, blir en tilsvarende stor positiv kraft i det man gir den retning.

Gode og slette drifter forutsetter hverandre skriver Nietzsche i *Hinsides godt og ondt*.¹⁹¹ Vi kan ikke ha det gode uten det slette, og det farlige oppstår når vi legger lokk på det slette i oss.¹⁹² Dette kan skje ved at vi underkaster oss en moral som har til hensikt å utrydde noen av våre naturlige drifter. Moralen oppdrar oss innenfor rammer som gjør oss mer like, der alle har roller å leve opp til som bestemmer hvem man skal leve sammen med og hvordan man skal leve. Dette likhetsidealet vil kreve noe unaturlig av oss og fører til at vi sier nei deler av oss selv, ved at vi for eksempel demper noen av våre styrker for å unngå å opprøre omgivelsene. Instinktet styrer oss i vante baner og våre grunndrifter kjemper seg imellom og leter etter hvor vi kan ha størst mulig vekst innenfor våre sosiale rammer. «Å oppfatte psykologien som en morfologi og utviklingslære for maktviljen, slik jeg oppfatter den, - denne tanken har ennå ikke streifet noen: om det er tillat å oppfatte det som hittil er skrevet, som et symptom på det som hittil er fortiet.»¹⁹³ Psykologien som vitenskap er et narrativ som er med å forme oss. I artikkelen «Utilising Foucault's Nietzsche: Nietzsche, Genealogy, Autobiography» (1993)¹⁹⁴ forklarer Thomas dette med at Nietzsche forstår psykologi som noe som knytter mening til tilfeldige og meningsløse hendelser. Det som gjør seg gjeldende kunne like gjerne ha vært fortiet. Våre tolkninger blir psykologiske prosesser som er formgivende og gir stil til vår karakter.

Driftene våre har fått et dårlig rykte i kulturen ifølge Nietzsche i *Den muntre vitenskapen* (1882).¹⁹⁵ Noen drifter i mennesket står bak dette ryktet, drifter som har oppstått av «angst

¹⁹¹ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen

¹⁹² Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 34

¹⁹³ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 34

¹⁹⁴ Thomas. «Utilising Foucault's Nietzsche: Nietzsche, Genealogy, Autobiography» (1993), 108

¹⁹⁵ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 191

for naturens «onde vesen».¹⁹⁶ En avmaktsfølelses vilje til makt som er selvødeleggende. Man vil ved hjelp av sin avsmak, oppstått i mangel av å ha utsatt seg for mangfoldighet; en slags fremmedfrykt mot det aller meste; styre seg selv og andre inn i baner som ikke vekker vemmelse og ubehag. «Mordet på tilfeldighetenes uskyld; besmussingen av uhellet gjennom begrepet «synd»; velbefinnende sett som «fare», som «fristelse»; det fysiologiske ubehag forgiftet med samvittighetsormen.»¹⁹⁷ Den kristne moralen har besmittet selv den minst troende til å føle ambivalens i forhold til sine naturlige drifter. Menneskets svakere sider baktaler sine sterkere sider i kampen mot sitt eget ubehag. «Disse menneskene har forført oss til den mening at menneskets tilbøyeligheter og drifter er onde; de er årsaken til vår store urettferdighet mot vår natur, mot all natur!»¹⁹⁸ Driftene har fått rykte på seg for å være onde, mens det i realiteten er driftene som står bak og bevirker alt menneskene foretar seg: De står til og med bak sitt eget rykte! Fornuft, kunst, vitenskap, religion, er eksempler på utløp for våre drifter,¹⁹⁹ sublimerede drifter, drifter som blir kultur. Hvordan driftene utarter seg avhenger av hvordan de blir møtt av omgivelsene, om vi får øye på dem, om vi styrer dem eller blir styrt av dem. Uavhengig av om driftene får et umiddelbart utløp, fortrenses, eller sublimeres, vil de være med på å skape nye drifter i den enkelte og hos andre. Disse komplekse prosessene skjer raskt og vårt intellekt har ikke kapasitet til å observere det som skjer. Vi forklarer resultatet i ettertid, med en antagelse om at vi visste hva vi gjorde på forhånd. «Forløpet av logiske tanker og slutninger i vår nåværende hjerne tilsvarer en prosess og en kamp mellom drifter, som hver for seg alle er svært ulogiske og urettferdige; vi erfarer vanligvis bare resultatet av kampen: Så raskt og så skjult skjer nå denne mekanismen i oss.»²⁰⁰ Resultatene vi får øye på er bare en liten del av prosessen. Hver overskridelse blir oversett, det skjer utenfor vår kontroll og observasjonsevne. Vi ser en årsak og en virkning, mens denne kausalitetstankegangen også kan sees på som en overfladisk betraktning av noe som er uhyre komplekst. Videre i *Den muntre vitenskapen* meddeler Nietzsche at alt som *når* vår våkne bevissthet, og som formidles via intellektet, representerer en overflatisk verden.²⁰¹ «At alt som blir bevisst, nettopp dermed blir flatt,

¹⁹⁶ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 191

¹⁹⁷ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 29

¹⁹⁸ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 191

¹⁹⁹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosoph. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 193

²⁰⁰ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 127

²⁰¹ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 247

tynt relativt og dumt, generelt, tegn, flokksignaler, at det med all bevissthet er forbundet en stor og grundig fordervelse, falskneri, overfladiskhet og generalisering.»²⁰² Vi forenkler og generaliserer for å kommunisere og hjernene våre blir forenklet og mer like av denne overflatiske bruken av bevisstheten. Nietzsche bruker viljen som eksempel på noe som fremstår enhetlig, men som egentlig er sammensatt og styrt av utallige drifter.²⁰³ Nietzsche nevner mangfoldige følelser, tanker, affekter.²⁰⁴ «Et menneske som vil - befaler noe annet i seg som adlyder, eller som han tror vil adlyde.»²⁰⁵ Ifølge Nietzsche er det en dobbelthet i det å befale og adlyde samtidig, som igjen avgir nye følelser og affekter. «...for kroppen er bare et fellesskap av mange sjeler: Léffet cést moi.»²⁰⁶ Vi er resultatet av driftene og det meste vi gjør skjer automatisk og foregår i underbevisstheten. Dette er en språklig og kulturell forståelse av kamper mellom drifter som pågår uopphørlig, og som ikke foregår kronologisk, men i et stort kaos. Selv det kronologiske hendelsesforløpet er en menneskelig oppfinnelse, et begrep om tid og begivenhetenes riktige rekkefølge. «Verdens helhetskarakter er derimot i all evighet kaos, ikke i betydningen av den manglende nødvendighet, men forstått som manglende orden, inndeling, form, skjønnhet, visdom og hva ellers alle våre estetiske menneskelige påfunn kalles.»²⁰⁷ Kaoset mangler ikke nødvendighet, men våre tolkninger er mer tilfeldige og avhengige av våre fysiologiske fornemmelser i verden. Vi har vår måte å organisere verden på ved å navngi og systematisere. De fleste av våre handlinger skjer likevel ubevisst i et samspill med omgivelsene. Dette samspillet viser oss forskjellige sider av oss selv, noen sider vi vil se mer av og andre sider vi helst vil glemme. Nietzsche peker oss i en retning der vi kan velge disse betingelsene for oss selv, våre beste betingelser.

I *Antikrist* (1888) omtaler Nietzsche mennesket som et sykt dyr som har fart vil fra sine instinkter.²⁰⁸ Ifølge resonnementet hans, så oppdrar vi driftene etter en moral som følger en antinaturalig kausalitet,²⁰⁹ og at den evnen som skiller oss fra dyrene er den som har ført oss vill. Det er også denne evnen, vår resonneringsevne, som gjør oss til den mest interessante

²⁰² Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 247

²⁰³ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 28

²⁰⁴ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 28

²⁰⁵ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 29

²⁰⁶ Nietzsche. *Hinsides godt og ondt.*, overs. Berg Eriksen, 30

²⁰⁷ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 123

²⁰⁸ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 16

²⁰⁹ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 29

arten, ifølge Nietzsche.²¹⁰ Den kan gjøre oss i stand til å få en anelse om driftene våre og polere dem, og til å samle dem til en kraft som skaper verdier. «While Nietzsche thus comes to the conclusion that reason is man's highest faculty, his view is not based on any other principle than the power standard.»²¹¹ Nietzsche sin forkjærlighet for resonneringsevnen handler om at det er her menneskets unike potensiale finnes, dette er menneskets begavelse. Denne evnens vilje til makt gjør oss i stand til å overvinne oss selv og naturen.²¹² Den er ikke noe som gjør oss mer fullkommen enn andre arter,²¹³ men noe som er eget for mennesket og hvor det finnes et stort potensiale. Nietzsche beskriver viktigheten av vår bruk av resonneringsevnen i *Historien nytte og unytte for livet* (1874) og setter den i forbindelse med vår horisont og sunnhet. Verden er kompleks og vi kan ikke ta innover oss alt. «Mennesket blir menneske først når det ved å tenke, reflektere, sammenligne, skille ut og slå sammen, innskrenker dette historiske element, (...) først gjennom kraften til å bruke det forgangne til det beste for livet, og ut av det som har hendt, igjen skape historie.»²¹⁴ I det man skaper, innlemmer man historiske og kulturelle referanser fra sin unike synsvinkel. Det kan være en kommentar til tilværelsen som gir tilværelsen større mening, noe som er gjenkjennelig for flere. Nietzsche kommer inn på farene forbundet med å ta innover seg for mye, det vil si å ha større input enn output. «Med et overmål av historieviten, opphører mennesket igjen å være menneske.»²¹⁵ Da får man ikke lenger til å tenke, reflektere, sammenligne, skille ut og slå sammen. «uten dette hylsteret av det uhistoriske ville mennesket aldri ha begynt og aldri ha våget å begynne.»²¹⁶ Nietzsche hevder at man trenger uhistoriske øyeblikk for å være i stand til å skape noe overhodet.²¹⁷ Disse øyeblikkene hvor man er så inspirert at alle analytiske evner er som blåst bort, der man glemmer alt som er uvesentlig for saken og «griper med alle sansene samtidig».²¹⁸ Den tilstanden som gjør oss i

²¹⁰ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 16

²¹¹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosoph. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 230

²¹² Kaufmann. *Nietzsche. Philosoph. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 230

²¹³ Kaufmann. *Nietzsche. Philosoph. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 230

²¹⁴ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger. Andre del. Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 84

²¹⁵ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger. Andre del. Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 85

²¹⁶ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger. Andre del. Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 85

²¹⁷ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger. Andre del. Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 85

²¹⁸ Nietzsche. *Utidsmessige Betragtninger. Andre del. Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 85

stand til å overse farer og slutte å tenke på konsekvenser, man har kun et mål for øyet og drives uten tanke på før eller senere.

I dagligtalen snakker vi om fornuft som noe som styrer over impulsene, impulsene forstått som våre villere drifter og tilbøyeligheter. Kaufmann betegner dette som «the popular dualism of reason and passion.»²¹⁹ Fornuften er kjent som en moden kraft som styrer den ville lidenskapen. «The misunderstanding of passion and reason, as if the latter existed as an entity by itself, and not rather as a state of the relations between different passions and desires; and as if every passion did not contain in itself its own quantum of reason.»²²⁰ Vi har en oppfatning av at fornuften eksisterer utenfor det kroppslige. Vi glemmer at den også er et resultat av sanseintrykk og emosjoner, den er driftsstyrt i likhet med lidenskaper og lyst. Vi overser at våre lidenskaper bærer i seg sin egen fornuft. I noen tilfeller kan fornuften være utløp for drifter som står bak ønske om å få sosial aksept. En moral påført utenfra kan bli til så sterke drifter at det tvinger i kne våre største særegenheter og lidenskaper. Ifølge Kaufmann er Nietzsche sitt høyeste ideal den lidenskapelige mannen som kan kontrollere sine lidenskaper,²²¹ altså ikke fortrenge eller legge lokk på dem, men anvende sine lidenskaper.

«Socrates, while definitely a decisive ‘turning point’ in history, is the very embodiment of Nietzsche’s highest ideal: the passionate man who can control his passions. Here as in Goethe, he found a man who had ‘given style to his character’ and ‘disciplined himself into wholeness’. Such men, however, live, more often than not, on the threshold of what Nietzsche called decadence; and they perform their great deed of self-creation and integration on the verge of destruction and disintegration.»²²²

Det lidenskapelige livet krever mot, for det balanserer på en knivsegg i møte med eksistensens ytterpunkter. Man dyrker sine særegenheter og må derfor være i stand til å stå opp mot det konforme og tidens konsensus. Det Nietzsche i *Den muntre vitenskapen* (1882) beskriver som «en slags atavisme.»²²³ Han viser at det er i opposisjonen det store oppstår,

²¹⁹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 234

²²⁰ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 234

²²¹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 399

²²² Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 399

²²³ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 41

uavhengig av hva det er i opposisjon mot. Det er disse sjeldne i en tid som enten skaper noe stort og nytt, eller blir forrykte og går til grunne;²²⁴ eller som i Nietzsche sitt tilfelle, skaper noe stort og nytt og blir forrykt og går til grunne. Det er utrygt utenfor konsensus «on the threshold of what Nietzsche called decadence»²²⁵ der storheter skaper, på randen av ødeleggelse og oppløsning.²²⁶ I kamp med sin tid og samtidig i kamp med sine sterkeste lidenskaper, der kraften, men også det farlige og destruktive befinner seg, det som må adresseres før det kan kanaliseres.

Nietzsche beskriver moral som noe som de som har definisjonsmakten besitter. De definerer først seg selv som gode, i lys av sin situasjon, for å så å kalle de andre onde; de som ikke er på samme måte som dem selv. Det han kaller «De moralske dommers besynderlige vanvidd!»²²⁷ Som er: «Når mennesket har en følelse av makt, så føler og kaller vedkommende seg god: og de andre, som han må la sin makt gå utover, føler og kaller han nettopp ond.»²²⁸ Våre moralske dommer kommer ut fra oss selv. Når vi har makt føler vi oss gode, og når vi er i avmaktsposisjon må vi underkaste oss å gå med på at vi ikke er så gode. Nietzsche kritiserer videre den tyske smak som en del av problemet, et vedheng til de «moralske dommenes latterlighet.»²²⁹ Han peker på den tyske samtids sterkeste stemmer og hva de har til felles: «For det første trangen til å synes moralsk opphisset for enhver pris (...)»²³⁰ I stedet for å være storsinnet overfor andre, så er man moralsk forarget i et forsøk på å hevde seg. Med en holdning om sin egen posisjon som den riktige, og som en mal som den andre måles utfra. «Dernest lengselen etter skinnende, benløse generaliseringer, samt intensjonen med å ville se alt (..) som skjønnere.»²³¹ Mye støter deres diffuse smak. Dette skaper en kultur som gir lite spillerom, der det er liten plass til mangfold og atferdsmessige variasjoner. Kulturen bygger på en form for moralisme som er ledet av frykt for forandring og for at noe fremmed skal få makt. Det innebærer en usunn fortrenkning av realitetene og en forflating av livet. Den ber om en omgangsform som krever skuespill og forfalskning, med

²²⁴ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 41

²²⁵ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 399

²²⁶ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 399

²²⁷ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 150

²²⁸ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 150

²²⁹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 150

²³⁰ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 151

²³¹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 151

et underliggende krav om å strekke seg mot noe virkelighetsfjernt som ingen egentlig helt vet hva er for noe. Dette omtales i forordet til *Ecce Homo* (1888): «Man har i den grad fratatt realiteten dens verdi, dens mening, dens sannferdighet at man har løyet på seg en ideal verden ...»²³² Konsekvensene av at idealene har fått styre for lenge er dyptgripende og uoversiktlige. «Løgnen om idealene har til nå vært realitetens forbannelse, menneskeheten selv har blitt løgnaktig og falsk ned til sine dypeste instinkter (...)»²³³ Vi har tilbedt noe som ikke har bekreftet vår natur så lenge at instinktene våre selv har blitt falske. Vi mister oss selv av syne sammen med evnen til å gjenkjenne hva som er godt for oss selv, som evnen til å skape livsbekreftende meningsinnhold. Dette fører til en villedende tanke om at vi må søke etter noe som er utenfor virkeligheten for at livet skal få mening. Denne tanken som Nietzsche tilgir tidligere tiders intellekter, men som Nietzsche nå uttrykker at vi har en for utviklet bevissthet til. «Vår tid vet ... Det som tidligere bare var sykt, er i dag blitt uanstendig, - det er uanstendig å være kristen i dag.»²³⁴ Vi er tydelig preget av vår hang til ytre autoriteter, vår umodenhet som holder oss der, og vår flokkmentalitet som gjør oss for lett å overbevise. Nietzsche sin kristendomskritikk handler om at mennesket blir kastret og at dets potensiale blir redusert som følge av tilpasningen til kristendommens moral. Forståelsen av kontrasten mellom sublimering og den kasterende kristendommen, er en forutsetning for å forstå en del av Nietzsche sine ideer ifølge Kaufmann.²³⁵ Nietzsche kritiserer «kristne og andre nihilister»²³⁶ for at de vil utrydde de impulsene og driftene som ikke passer inn i deres overbevisning og deres moral. På denne måten reduseres muligheten for sublimering av drifter, fordi man fjerner kraft idet man utrydder drifter. Mindre mangfoldighet gjør oss mindre levende. Kaufmann utdyper dette ved å beskrive mennesket som i en tilstand av kaos, med et behov for å organisere kaoset sitt på den ene eller andre måten.²³⁷ Våre muligheter til å organisere dette kaoset er blant annet å redusere hele organismen ved å fornekte eller fortrenge drifter, eller ved å anvende driftene våre ved å samle dem og styre dem. De seks metodene for å bekjempe voldsomme drifter²³⁸ som Nietzsche beskriver i *Morgenrøde* er igjen relevante. Den sjettede metoden, som er en form for

²³² Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 8

²³³ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 8

²³⁴ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 43

²³⁵ Kaufmann. *Nietzsche. Philosoph. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 193

²³⁶ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen

²³⁷ Kaufmann. *Nietzsche. Philosoph. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 197

²³⁸ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 88-90

askese, kan virke hensiktsmessig hvis individet bruker den riktig, altså når det kreves. Når man «finder det fornuftig å svekke og tyngne ned hele sin legemlige og sjelelige organisasjon»²³⁹ så vil man også klare å svekke en enkelt voldsom drift. Problemer oppstår idet denne metoden blir et ideal og en systematisert del av kulturen. Da får ikke individet lenger øye på den og da utgjør den en fare for stort tap av kraft. En dislokasjon av drifter som er utryddet er ikke mulig. Samtidig som Nietzsche påpeker at det er andre drifter i oss som må være enda voldsommere for å være i stand til å utrydde den aktuelle driften.

Ifølge Nietzsche i *Morgenrøde* (1881) er intellektet alltid bare et verktøy for en annen drift.²⁴⁰ «En rival av den som plager oss med sin voldsomhet: enten det nå er driften etter å hvile, eller frykten for skam og andre ubehagelige konsekvenser, eller kjærlighet.»²⁴¹ Frykten for skam og ubehagelige konsekvenser kan forårsake fortrenning av drifter. Det blir for tøft å stå i det og kjenne på disse følelsene, så tankene og følelsene blir trengt ned i underbevisstheten og tilsynelatende glemt. Fortrenning er en prosess som er kjent fra Freud, og handler om å undertrykke drifter og impulser i oss selv. Han beskriver i *Ubehaget i Kulturen*²⁴² undertrykkelse og fortrenning som «å nekte en tilfredsstillelse av de mektige driftene.»²⁴³ Grunnen til at dette ikke nødvendigvis er hensiktsmessig, er at en fortrennt impuls eller drift kan komme opp igjen fra det underbevisste som noe ukontrollert og farlig. En måte å legge lokk på driftene på er ved hjelp av rusmidler. Disse kan gi et umiddelbart velvære uavhengig av ytre omstendigheter og relasjoner. «Man kan takke rusmidlene ikke bare for en umiddelbar lystgevinst, men også for en høyst ettertraktet uavhengighet fra omverdenen.»²⁴⁴ Plutselig er man fri og helt ute av hverdagen, man har mistet sin kritiske sans og blir overveldet av gode eller oppsvulmede følelser. «Man vet at man takket være denne «trøster» kan unndra seg virkelighetens trykk og søke tilflukt i en verden som man helt ut eier, og som gir bedre vilkår for ens følelser.»²⁴⁵ En lykkefølelse en kort stund, som etterlater oss kraftløse. «Men som kjent er det nettopp i dette forhold rusgiftens fare og skade ligger. Den har under visse omstendigheter skylden for at store energimengder som

²³⁹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 90

²⁴⁰ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 90

²⁴¹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 90

²⁴² Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen

²⁴³ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 42

²⁴⁴ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 22

²⁴⁵ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 22

kunne ha vært brukt til en forbedring av menneskenes kår, nå går tapt.»²⁴⁶ Det er denne energien og kraften vi vil lære å bruke. Igjen er det verdt å nevne at det finnes flere typer avhengighet, ifølge Nietzsche,²⁴⁷ og ingen av dem gir oss den forløsningen vi ser etter. Det er ulike former for flukt fra lidelsen og det er i flukt fra lidelsen vi mister krefter.

TREDJE DEL: «Om bevisstheten og egenkjærlighetens kasuistikk»

*Ecce Homo*²⁴⁸ *Hvordan man blir det man er*²⁴⁹ er Nietzsche sitt tilbakeskuende verk fra 1888 og ifølge Kaufmann «Nietzsche's Apology.»²⁵⁰ Et verk der Nietzsche gir sin hyllest til *Apologien* av Sokrates.²⁵¹ Kaufmann viser hvordan Nietzsche i *Ecce Homo* danner analogier til *Apologien* ved flere treffende eksempler.²⁵² Det første eksempelet viser til den type misforhold jeg har vært inne på i forordet når jeg beskriver det å være et stebarn av sin tid. Det som både Schopenhauer og Nietzsche spiller på for å vise det de angir som filosofiens oppgave, som er å observere sin tid og stille spørsmål ved dens vedtatte sannheter og skikker. Eksempelet til Kaufmann omhandler Sokrates sin påstand om å være den viseste i sin tid ved å avsløre mangelen på visdom hos sine samtidige. Til sammenligning har første kapittel av *Ecce Homo* tittelen «Hvorfor jeg er så vis» der Nietzsche forklarer sin visdom med sin opposisjon mot sin tid.²⁵³ I forordet beskriver Nietzsche «misforholdet mellom sin oppgaves storhet og sine samtidiges litenhet.»²⁵⁴ ²⁵⁵ Han er visest fordi han gjennomskuer noe i sin tid og i historien som de samtidige ikke får øye på, eller har erfaringene til å oppfatte. Kaufmann gjør en komparativ analyse av *Ecce Homo* og *Apologien* med alle kapittel-titlene og eksempler fra kapitlenes innhold, og underbygger sammenligningen med eksempler fra annen litteratur av Nietzsche.²⁵⁶ I artikkelen «The Comic Nature of *Ecce Homo*» (2012) sammenligner Meyer *Ecce Homo* med oldtidens komedier.²⁵⁷ *Ecce Homo* er et

²⁴⁶ Freud. *Ubehaget i kulturen.*, overs. Larsen, 22

²⁴⁷ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 67

²⁴⁸ Teksten vil bli referert til som *Ecce Homo* uten undertittelen i det videre, med unntak av når undertittelen er gjenstand for undersøkelser.

²⁴⁹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen

²⁵⁰ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 408-409

²⁵¹ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 408-409

²⁵² Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 408-409

²⁵³ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 408-409

²⁵⁴ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 7

²⁵⁵ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 408-409

²⁵⁶ Kaufmann. *Nietzsche. Filosof. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 409

²⁵⁷ Meyer. «The Comic Nature of *Ecce Homo*» (2012)

verk som har overveldende mange referanser til filosofihistorien og som man stadig kan oppdage noe nytt om. Ifølge Meyer kan *Ecce Homo* forstås, ikke bare som en handling der Nietzsche tolker seg selv og verden, men der Nietzsche skaper seg selv og sin verden.²⁵⁸ Dette kommer også Silverman inn på i artikkelen «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*» (1981).²⁵⁹ *Ecce Homo* har undertittelen *Hvordan man blir det man er*. Silverman undersøker de autobiografiske kjennetegnene i *Ecce Homo*. I artikkelen adresserer han også undertittelen og hvorfor den er hvordan man blir *det* man er i stedet for *den* man er. Direkte oversatt fra engelsk betyr det *hva* man er fremfor *hvem* man er. Han viser hvordan det tekstuelle selvet dukker opp i teksten der Nietzsche viser hva han er og slutter å være personen Nietzsche.²⁶⁰ Nietzsche skaper sin identitet ved å si hva han er og hva han *ikke* er.²⁶¹ Han blir det han er ved å skrive *Ecce Homo Hvordan man blir det man er*. Han skaper sitt eget narrativ og realiserer seg selv gjennom teksten. Dette er Nietzsche sin ultimate frigjøring som han beskriver i *Schopenhauer som oppdrager*²⁶² og som jeg skriver om i første hoveddel.²⁶³ «The effects of his writing returns him to his writing itself. He cannot deny these effects because he has written them as his own.»²⁶⁴ Han har fremkalt sin egen skjebne ved å skape den i tekstene sine. Hvorvidt *Ecce Homo* møter de tekstuelle kravene til å være en selvbiografi er omdiskutert.²⁶⁵ I teksten refererer Silverman til Hollingdale som hevder at hvordan man tilnærmer seg denne boken har en betydning.²⁶⁶ Anser man den som en selvbiografi, et filosofisk verk, en manual i livskunst? Hvilke forventninger har man når man leser *Ecce Homo*: Skal vi lære noe om oss selv eller om forfatteren? I likhet med sublimeringsdriften så kan også boken gjøre flere ting på en gang, den kan være et kunstverk som virker i verden. Teksten til Silverman har gjort meg oppmerksom på at jeg ser på *Ecce Homo* som alt dette, en manual i livskunst og et filosofisk verk med selvbiografiske elementer, uten å ha definert dette for meg selv før, eller i det hele tatt tenkt over hva boken har vært ment som. Stadig vekk har jeg returnert til den som en

²⁵⁸ Meyer. «The Comic Nature of *Ecce Homo*», 11

²⁵⁹ Silverman. «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*» (1981)

²⁶⁰ Silverman. «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*», 146

²⁶¹ Silverman. «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*», 147

²⁶² Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 160

²⁶³ Denne teksten s. 16

²⁶⁴ Silverman. «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*», 150

²⁶⁵ Silverman. «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*», 141-142

²⁶⁶ Silverman. «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*», 141

form for selvhjelpsbok. Det virkningsfulle i tankene om egenkjærlighetens kasuistikk har motivert meg til å bli bedre kjent med meg selv i ulike settinger. Som filosofi setter den tanker i bevegelse og som litteratur og kunst løfter *Ecce Homo* hele min natur. Som selvbiografi fra en stor filosof vekker den nysgjerrigheten rundt hele kunst- og filosofihistoriens store linjer og sammenhenger. Den er en del av puslespillet og en manual i livskunst for andre med store tanker om eksistensen, skaperevnen og geniet. Nietzsche har skrevet det han selv manglet og ønsket i verden. På samme tid har han skapt en ny verden for dem som kommer etter ham, med en påminnelse om at vi kan skape vår egen verden. Hollingdale mener at boken feiler som selvbiografi på grunnlag av at den ikke innehar noen form for objektivitet eller et narrativ som man kan rekonstruere Nietzsche sitt liv ut fra.²⁶⁷ Det er en dørgende kjedelig forventning Hollingdale har til Nietzsche og *Ecce Homo*, som om hverdagslivet til en mann, til *noen* mann, kan i det hele tatt under noen omstendigheter, være på høyden med dette verket og det det innebærer av referanser til filosofihistorien og til Nietzsches litteratur, liv, samtid, alt sammenfattet i en liten bok. Nietzsche skriver seg ut av sin egen kultur og skaper en ny verden og viser i praksis hva hans filosofi går ut på. Han skaper en ny verden og demonstrerer med den menneskets potensiale som utfoldes gjennom vår skaperevne.

Det som har fanget min interesse i *Ecce Homo* er egenkjærlighetens kasuistikk, et begrep som innebærer i hvilken grad man klarer å gjenkjenne sine egne mønstre i gitte og lignende scenario og omsette erfaringer til noe som styrker egenkjærligheten. Man tilegner seg visdom om sin egen beskaffenhet ved å utvikle evnen til å sammenligne nåværende tilfeller med allerede kjente tilfeller, og på dette grunnlaget bedømme nye situasjoner. Med dette følger det en ansvarlighet overfor egen eksistens.²⁶⁸ Vi er ikke i utgangspunktet klar over hvilke mønstre og avhengigheter som ligger i det ubevisste og styrer driftene våre. Det kan være hensiktsmessig å rette oppmerksomheten innover og skape klarhet rundt tanker om hvordan man vil bli, for destruktive tanker manifesterer seg i samme grad som gode tanker for oss selv. Vi kan bli avhengige av å påføre oss smerte, eller vi kan havne i en offerrolle som vi blir hengende fast i. Man vil avsløre sin egen selvdestruktivitet for å slutte å fore den. Det

²⁶⁷ Silverman. «The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*», 141

²⁶⁸ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Tredje del. *Schopenhauer som oppdrager.*, overs. Storm Torjussen, 161

vi fokuserer på får vi se mer av i livene våre. Nietzsche beskriver Schopenhauer i *Moralens genealogi* (1887) som en «som måtte ha fiender for å kunne forbli ved godt mot, at han elsket de forbitrede og gallesyke, giftgrønne ordene, at han ble vred kun for vredens egen skyld, ut fra pasjon.»²⁶⁹ Hans vrede var ifølge Nietzsche «hans lindring, hans rekreasjon, hans betaling, hans remedium mot kvalmen, hans lykke.»²⁷⁰ Det vi henger oss opp i, blir vårt fokus, og vår aktivitet og reaktivitet blir vårt vesen. Vi kan fokusere på det lyse eller på det mørke, for begge deler eksisterer uavhengig av vårt fokus. Det finnes ikke noe krav om å leve i mørket for å kjenne til mørke sider av seg selv eller eksistensen. Man kan ha besøkt dunkle steder i sin bevissthet via erfaringer som kan passe inn i kategorien blindveier og avveier, som Nietzsche gjør kjent i *Ecce Homo*, når han legger for dagen alle erfaringene han har gått igjennom for å bli det han er.²⁷¹ Han tilskriver alle sine erfaringer uunnværlighet.²⁷² Steder man ville unngått om vår våkne bevissthet styrte oss og vi kunne se konsekvensene av våre valg på kort sikt. Av disse erfaringene lærer man noe om seg selv i dynamisk forhold til omgivelsene og hva som utløser dysterheten vår. Dette kan gjøre oss i stand til heller å plassere oss i omgivelser som gjør oss vakre og kraftfulle. Hvordan vi stiller oss i forhold til erfaringene våre, hva vi husker og hva vi glemmer, former oss. Evig tilblivelse til det beste for oss selv kommer når vi gjenkjenner hva som gjør oss sunne og hva som gjør oss syke. Nietzsche definerer sunnhet som evnen til å overvinne sykdom,²⁷³ altså ikke at man alltid er frisk, men at man kommer seg gjennom sykdom og oppnår en ny og større sunnhet og styrke. Det som har størst betydning for egenkjærligheten ifølge Nietzsche er hensynet til ernæring, atspredelse, klima og sted.²⁷⁴ Det Nietzsche omtaler som «de 'små' tingene, det vil si livets egne grunnanliggender ...»²⁷⁵ I «Utilising Foucault's Nietzsche: Nietzsche, Genealogy, Autobiography» (1993) refererer Thomas til at vektleggingen av disse anliggender viser kroppens betydelighet i tilblivelsesprosessen.²⁷⁶ «Thought and philosophy can be traced back to the body, the physiology of the philosopher.»²⁷⁷ Vi kan velge det som gjør oss vitale i den grad man er i stand til å lytte til sin fysiologi.

²⁶⁹ Nietzsche. *Moralens genealogi.*, overs. Skar, 107

²⁷⁰ Nietzsche. *Moralens genealogi.*, overs. Skar, 107

²⁷¹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 45

²⁷² Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 45

²⁷³ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 202

²⁷⁴ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 44

²⁷⁵ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 46

²⁷⁶ Thomas. «Utilising Foucault's Nietzsche: Nietzsche, Genealogy, Autobiography» (1993) 122

²⁷⁷ Thomas. «Utilising Foucault's Nietzsche: Nietzsche, Genealogy, Autobiography», 122

Egenkjærligheten må komme først, for det er en forutsetning for omtanke for andre. Kristendommens budskap handler om nestekjærlighet og vil sette nestekjærligheten først, men det blir en ringere nestekjærlighet, for denne nestekjærligheten er, sammen med Gud, dyd, sannhet og rettferdighet, noe «utroverdig» ifølge Nietzsche i *Morgenrøde*.²⁷⁸ Disse idealene har mistet sin kraft i det de har blitt gjennomskuet. Nestekjærlighet fra et vesen som ikke er grunnet, står på samme vaklende grunn som kilden til denne type omtanke. Fokus på egenkjærlighet betyr ikke at kjærligheten til den neste ikke er vesentlig. Den kan i noen tilfeller komme i veien for egenkjærligheten og hindre vår vekst. «Min medmenneskelighet består ikke i å føle med hvordan et menneske har det, men å utholde min medfølelse med det ... Min menneskelighet er en bestandig selvovertvinning.»²⁷⁹ Nietzsche understreker viktigheten av å skape sine omgivelser for å unngå negativitet og sånn unngå tap av kraft. «Å adskille seg, holde seg borte fra det som stadig igjen ville nødvendiggjøre et 'nei'. Fornuften består i at defensive oppgaver, om de er aldri så små, når de blir til regel, til vane, forårsaker en usedvanlig og fullkomment overflødig forarming.»²⁸⁰ Det å skape avstand til mennesker man har dårlig dynamikk med, vil skape klarhet for den følsomme sjel. Tydelige grenser og avstand der noen ikke forstår, eller tar hensyn til, hvor disse grensene går. «Våre store oppgaver er som regel små. Avvisningen, det ikke å la noe komme til seg, er en oppgave – man må ikke la seg lure her -, en kraft som sløses bort til negative formål.»²⁸¹ Når man skaper den rette nærhet og avstand i sine omgivelser, vil det føre til langt større utviklingsmuligheter hos den enkelte. Dette er på bakgrunn av nye og oppløftende fysiologiske inntrykk, eller at forarmende påvirkning forsvinner. Freud beskriver i *Ubehaget i kulturen* hvor mye lettere ulykken lar seg erfare til sammenligning med lykken. Han viser at ulykken truer mennesket fra tre steder: Vår egen kropp, fra omverdenen, og fra forholdet til andre mennesker.²⁸² «Den lidelsen som kommer fra den siste kilden, føles muligens sterkere enn noen annen.»²⁸³ Forholdet til andre mennesker kan være en stor påkjenning og kan gi oss ubehagelige fysiologiske fornemmelser. Det som kommer innenfra,

²⁷⁸ Nietzsche. *Morgenrøde*., overs. Landgaard, 14

²⁷⁹ Nietzsche. *Ecce Homo*., overs. Berg Eriksen, 27

²⁸⁰ Nietzsche. *Ecce Homo*., overs. Berg Eriksen, 42-43

²⁸¹ Nietzsche. *Ecce Homo*., overs. Berg Eriksen, 42-43

²⁸² Freud. *Ubehaget i Kulturen*., overs. Larsen, 19

²⁸³ Freud. *Ubehaget i Kulturen*., overs. Larsen, 19

fra omverdenen og fra andre mennesker, har det til felles at vi kjenner det på kroppen. Alle tre kildene påvirker vår fysiologi og våre tanker om verden. Våre preferanser bestemmer hva vi vil slippe inn i våre omgivelser. «Ikke se mye, ikke høre mye, ikke la mye komme til seg – det er den første klokskapen, det første beviset for at man ikke er en tilfeldighet, men en nødvendighet. Det vanlige ordet for et slikt selvforsvarsinstinkt er smak.»²⁸⁴ Det innebærer i mange tilfeller å sette grensene lenger ute, for å slippe å si «nei», slippe å avvise til stadighet. Slik unngår man unødvendig forarming ved å skape en situasjon hvor man ikke trenger å ha piggene ute, men hvor man trygt kan stå med åpne hender.²⁸⁵ Vi kan velge våre omgivelser i så stor grad at vi ikke trenger å forsvare oss mot dem. Hvilke mennesker vi omgås er et valg vi tar, som skaper for omgivelsene våre og som påvirker oss og vårt stoffskifte, i likhet med klima, ernæring og bosted.

«Klimaets innflytelse på stoffskiftet, dets nedsettelse, dets påskyndelse, når så vidt at et feilgrep når det gjelder sted og klima, kan ikke bare gjøre en fremmed for sin oppgave, men også ta den fra en: Under ugunstige omstendigheter får man aldri øye på den. Den animalske livskraften blir aldri stor nok til at man oppnår den overstrømmende, åndelige frihet hvor man erkjenner: Det kan bare jeg ...»²⁸⁶

Under dårlige forhold så får man kanskje ikke øye på seg selv, eller det som gjør ens liv meningsfullt. Her blir igjen kristendomskritikk en viktig faktor, for kristendommens moralske avbildninger er integrert så dypt i kulturen at den kan være vanskelig å avsløre og separere fra individet. Det må være mulig for den følsomme sjel å få øye på seg selv og sine evner. Omgivelser og ernæring kan virke oppløftende på oss, men kan også ha motsatt effekt, begge deler påvirker kampene mellom driftene våre. «Hvordan må du ernære deg for å oppnå ditt maksimum av kraft?»²⁸⁷ Dette er en av oppgavene våre å få øye på, for sånn å skape større klarhet. Hvis vi er oppmerksomme, så registrerer vi etterhvert hvilken type ernæring som gjør oss slappe og tunge og hvilken som gir oss krefter. Samtidig vil en for streng diett kanskje vekke andre uvelkomne drifter og en ny appetitt i oss, det hele er en kompleks affære. Det er uansett en fysiologisk affære som kan innebære ulik ernæring i ulike situasjoner for ulike mennesker, og hvert menneske må finne ut av sin fordøyelse og

²⁸⁴ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 42

²⁸⁵ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 43

²⁸⁶ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 33

²⁸⁷ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 30

hvordan det ene vekker det andre. I tillegg kan man merke hvordan klimaet påvirker vårt stoffskifte og vårt velbehag, og ta det med i betraktningen når vi velger sted. «(..) geniet er betinget av den tørre luften, av den rene himmelen – det vil si av et raskt stoffskifte, av muligheten til stadig å kunne tilføre seg store, ja uhyre mengder med kraft.»²⁸⁸ Med alle våre drifter og påvirkning utenfra er det likevel et spørsmål om vi velger det som gir oss styrke, eller om det er andre impulser som trekker oss mot noe destruktivt. Hele egenkjærlighetens kasuistikk handler ikke bare om det enkelte individs sunnhet og helse, men hvordan disse omgivelsene påvirker vår smak, fysiologi og vår mentalitet, som Thomas vektlegger: «His (Nietzsche's) final suggestions are characterized, not as suggestions for a healthy body or diet, but rather as 'a few more hints from my morality',²⁸⁹ suggesting both that diet is related to health and decadence, and that the body and philosophy are inseparable.»²⁹⁰ Moralen bestemmes ut fra vår fysiologi, og det vi utsetter oss for vil være med å forme vår moralske fordommer.

I *Morgenrøde* (1881) påpeker Nietzsche at vi gjør det samme under søvn som når vi er våken, vi tolker og bearbeider sanseintrykk. Etter beskrivelser av hvor fritt vi kan tolke disse inntrykkene i drømmene våre, fremhever han: «at våre drifter i våken tilstand heller ikke gjør noe annet enn å interpretere nervestimulansene og anslå disses 'årsaker' etter eget behov.»²⁹¹ Vi tolker og forklarer indre og ytre stimuli, alt som foregår i nervesystemet vårt. Dette gir oss i utgangspunktet et stort spillerom, men vår fortolkningshorisont er avgrenset av våre kulturelle rammer og bestemmes av vår grad av raffinement. «At også våre moralske domfellelser og verdidommer bare er bilder og fantasier om en for oss ukjent fysiologisk prosess (..)»²⁹² Hvordan vi kan inkorporere en lyd i en drøm og få den til å passe inn i historien, er et bilde på hvordan vi tolker og forklarer hendelser som oppstår i vårt våkne liv.²⁹³ Igjen er det kroppslige eller fysiologiske prosesser som vi tolker, stimuli som vi forklarer og gir mening. Hvis man tar en snus, fordi man er avhengig av det og synes at det smaker godt, så kan man i neste øyeblikk få hjertebank og føle seg nervøs. Tolkningen kan da

²⁸⁸ Nietzsche, *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 33

²⁸⁹ Nietzsche, *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, «Hvorfor jeg er så klok» §1

²⁹⁰ Thomas. «Utilising Foucault's Nietzsche: Nietzsche, Genealogy, Autobiography», 113

²⁹¹ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 104

²⁹² Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 104

²⁹³ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 181-182

være at det handler om vår egen beskaffenhet: 'jeg er nervevrak', i stedet for å avsløre den lille fysiologiske prosessen som forårsakes av den tilsynelatende uskyldige snusen. Nietzsche viser i *Morgenrøde* hvordan vi selv tolker og beskriver våre opplevelser og at det er fortellinger som vi selv tror på. «Hva er egentlig våre opplevelser? Langt mer det vi legger i dem, enn det som ligger der fra før!»²⁹⁴ Det er vi som eier vårt narrativ enten vi er klar over det eller ikke.

I *Ecce Homo* beskriver Nietzsche bevisstheten som en overflate.²⁹⁵ Instinktet må få gjøre sitt arbeid i fred uten for mange forstyrrelser fra en overstyrende, våken bevissthet. Gasché kommenterer dette i artikkelen «Autobiography as Gestalt: Nietzsche's *Ecce Homo*» (1981): «Yet Nietzsche does not leave us any doubt about the fact that 'to become what one is, one must not have the faintest notion of what one is' (EH254). To become what one is precludes all forms of self-knowledge from such a becoming.»²⁹⁶ Ved å la instinktet arbeide i fred, så handler man ut fra tillit og intuisjon uten innblanding fra det dekadente intellektet som tar for mange overfladiske hensyn²⁹⁷ og som ikke har den samme kapasiteten. Uten å være seg selv og sitt livs oppgave bevisst, har man likevel en visshet, en tanke, en anelse.²⁹⁸

«I dypet vokser i mellomtiden stadig den organiserende 'idé' som er kalt til herredømmet – den begynner å befale, den leder en langsomt på sideveier og avveier (og) tilbake, den forbereder enkelte kvaliteter og ferdigheter som en gang vil vise seg å være uunnværlige midler for helheten – den danner i rekke og rad alle tjenende evner, før den lar noe forlyde om den beherskende oppgaven, om 'målet', 'hensikten', 'meningen'.»²⁹⁹

For å kunne stole på instinktet, må man oppdra driftene sine. Selvbevissthet og tanker om hvordan man ønsker å bli oppfattet av andre kan dermed være et hinder for instinktets utfoldelse. I mange tilfeller prøver man hardt å oppnå noe for å leve opp til en forventning i stedet for å la kraften fra det ubevisste vise oss vei. Underbevisstheten som tar oss med på avveier og blindveier gir oss de erfaringene som er nødvendige i vår tilblivelse, noen

²⁹⁴ Nietzsche. *Morgenrøde.*, overs. Landgaard, 105

²⁹⁵ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 44-45

²⁹⁶ Gasché. «Autobiography as Gestalt: Nietzsche's *Ecce Homo*» (1981), 276

²⁹⁷ Domino. «The Casuistry of the Little Things» (2002), 55

²⁹⁸ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 44-45

²⁹⁹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 44-45

erfaringer som vi ville styre unna hvis vi kunne kontrollere alt med intellektet.³⁰⁰ Bevisstheten hos menneskene er en utvikling som ha skjedd i det organiske. Noe som er spesielt for mennesket og som ifølge Nietzsche er i en tidlig fase, og som i likhet med alle andre organer er driftsstyrt. «Bevissthet er det organiskes siste og seneste utvikling og følgelig også det uferdigste og ukraftigste ved den.»³⁰¹ Bevisstheten er noe vi holder på å bli kjent med, og det meste vi foretar oss kommer fra den ukjente underbevisstheten. Hvis vi sammenligner bevisstheten med et ungt menneske, så er det i begge en enorm kraft, men det er også en stor fare knyttet til manglende erfaring. Utprøvelser kan føre til undergang, men er også nødvendig for utviklingen mot større modenhet. «Før en funksjon har blitt utviklet og moden, er den en fare for organismen; bra om den tyranniseres skikkelig så lenge!»³⁰² Den trenger å bli ristet og å gå på noen smeller, vår kjennskap til bevisstheten er for snever. «Man tenker at her ligger menneskets kjerne: dets blivende, evige, siste, opprinneligste! Man anser bevisstheten for en fast gitt størrelse! Man nekter den vekst, nekter den avbrytelser!»³⁰³ Vi ser på bevisstheten som en gitt størrelse, mens den egentlig hele tiden er i endring, og i samspill med sin tid og kultur. Driftene opererer i det skjulte og vi kjenner bare toppen av isfjellet, det dype i oss gjenstår å utforske. «For alene denne bevisste tenkningen skjer i ord, det vil si i meddelelsetegn, som bevissthetens herkomst avdekker seg selv gjennom. Kort sagt: Språkets utvikling og bevissthetens utvikling går hånd i hånd.»³⁰⁴ Bevissthetens vekst hindres hvis vi bruker et begrensende språk, alle lyder og tanker utvider eller innskrenker den. Bevisst tenkning skjer i ord og innenfor kjente konsepter og vi forstår og kan formidle våre tanker som skjer på dette nivået. Men den tenkningen som skjer ubevisst, i den dype underbevisstheten, den er ikke lett å få tak i, eller å formidle. Mye av dette manifesterer seg i form av instinkt og internaliserte handlinger, og noe av støyen som gjør dette uklart for oss ligger i redselen for å bli utstøtt og ønsket om å bli godtatt av flokken. «Våre handlinger er i grunnen alle sammen personlige på en uforlignelig måte, enestående, ubegrenset-individuelle, ingen tvil om det. Men så snart vi overfører dem til vår bevissthet, synes de ikke mer å være det ...»³⁰⁵ Våre bevisste tanker om

³⁰⁰ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 44-45

³⁰¹ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 42

³⁰² Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 42

³⁰³ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 42

³⁰⁴ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 246

³⁰⁵ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 247

våre handlinger gjør handlingene mer konforme, vi overvåker oss selv. Hvis vi står stille og observerer øyeblikket, så er alt vi foretar oss originalt og eget. Vi forsøker å passe inn og sånn blir vi mer gjennomsnittlige. I den grad vi vil skille oss ut, så gjør vi det innenfor visse sosiale premisser. Nietzsche er ikke redd for å skille seg ut og er bevisst på og følsom overfor hvordan han bruker språket: «La meg straks si noe om min stilkunst. Å meddele en tilstand, en indre lidenskapelig spenning gjennom tegn, medregnet tegnenes tempo – det er enhver stils hensikt.»³⁰⁶ Tegnene lever og har sin egen rytmikk, et eget tempo som gjør at tiden forsvinner når de brukes riktig. Ulike kunstarter kan formidle på et annet nivå enn hverdagslig kommunikasjon. Kunsten beveger oss på et dypere nivå, den er utviklende for vår bevissthet. Skaperkraften utvider vår bevissthet og geniet kan gi oss et innblikk i evigheten. «God er enhver stil som virkelig meddeler en indre tilstand»³⁰⁷ den stil som formidler noe ekte, den prøver ikke å fremstille noe. Det finnes en vei til ekte formidling via kunsten, via det autentiske, formidling av indre tilstander som beveger og virker på mennesket. Men det krever mot og konfrontasjoner å komme dit. Det er i flukt fra lidelsen vi mister krefter.

FJERDE DEL: «Om artisten: Higen etter geniet»

Artistene omsetter lidelse til kreativt arbeid. Andre mennesker finner sin trøst i rus og religion, alle trenger noe for å gjøre livet stort og innholdsrikt. Det finnes selvsagt mange slags adspredelser som alle tar del i for å holde livet lett og ledig. For artisten er det nødvendig å være konfronterende for å bevare sin autenticitet og for å skape noe av relevans. Noe som er relevant i forhold til det evig-menneskelige som innebærer befatning med det eksistensielle problem, og som samtidig er skapt av artistens sublimering av driftene, som er artistens måte å overkomme sin eksistensielle angst. Kultur vokser ut av artistenes konfronterende livsholdning. Meyer viser hvordan Nietzsche sitt kunstsyn er karvet ut av hans eget skapergeni og vekten han legger på vår evne til å skape. Meyer peker på aforismen i *Den muntre vitenskapen*³⁰⁸ som heter «Our ultimate gratitude to art».³⁰⁹ Det er vår skapende evne som fortjener vår største takknemlighet. Med en annen aforisme fra

³⁰⁶ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 55

³⁰⁷ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 55

³⁰⁸ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, norsk overs. Skar, 120

³⁰⁹ Meyer. "The Comic Nature of *Ecce Homo*" (2012), 9.

samme bok³¹⁰ gjør Meyer det åpenlyst at det er skammen som hindrer oss i å bli det vi er: «What is the seal of liberation? No longer being ashamed in front of one self.»³¹¹ På norsk heter den første av disse aforismene «Vår siste takknemlighet mot kunsten».³¹² Ordet «ultimate» bærer mer i seg enn «den siste», det er også den ytterste og absolutte takknemlighet det er snakk om. Skammen over oss selv hindrer oss i å bli det vi er. Vi bruker forarmende krefter på å skjule oss i stedet for å samle kreftene til å realisere oss selv: Den ultimate frigjøring! Igjen er det mot som kreves av oss, det er vår mangel på mot som gjør at skammen overvinner frigjøringen. «Som estetisk fenomen er tilværelsen fremdeles utholdelig for oss, og gjennom kunsten er det gitt oss øye og hånd og fremfor alt den gode samvittighet til selv å skape et slikt fenomen.»³¹³ Det er vår skapende evne som er det viktigste vi har, sidestilt med motet til å bryte ut av det som hindrer oss i bruke den.

Nietzsche kalte den andre bok i *Utidsmessige betraktninger (1873-1876) for Historiens nytte og unytte for livet (1874)*.³¹⁴ Tittelen på samlingen henspiller på at iakttakelsene og kommentarene hans er utidsmessige, det vil si at det gjelder noe allmenmenneskelig, noe som er gyldig for mennesker i alle tider og kulturer. Nietzsche forklarer tittelen og teksten som et nyttig blikk på samtidens historiske dannelse.³¹⁵

«Denne betraktningen er utidsmessig også fordi jeg her forsøker å forstå noe som samtiden med rette er stolt av, nemlig dens historiske dannelse, som en skade, brist og mangel ved vår tid, og fordi at jeg sågar tror at vi alle lider av en fortærende, historisk feber, og i det minste burde erkjenne at vi lider av den.»³¹⁶

Nietzsche ser en fare ved det samtiden er stolt av, dens historiske dannelse og kjennskap til tidligere kulturer. Den store viten uten overblikk og innsikt, som ifølge Nietzsche går på bekostning av skaperkraft og ivaretagelsen av evnen til å skape. Den viten som er for stor for vår horisont tynger oss. Tittelen *Historiens nytte og unytte for livet* indikerer at historie kan

³¹⁰ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, norsk overs. Skar, 176

³¹¹ Meyer. "The Comic Nature of Ecce Homo", 9.

³¹² Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 120

³¹³ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, norsk overs. Skar, 120

³¹⁴ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Andre del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen

³¹⁵ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Andre del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 80

³¹⁶ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Andre del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 80

gi oss skapende kraft, men at for mye historie dreper denne kraften. Vi må være i stand til å prosessere det vi tar inn. Boken innledes med et sitat av Goethe som i seg selv gir en glød og antyder hva denne boken handler om: «For øvrig hater jeg alt som bare belærer meg uten å øke eller umiddelbart stimulere min virketrang.»³¹⁷ Det kan være utallige grunner til at et menneske vil fordype seg i et tema. Vi pranger oss med det andre har skapt, med kunnskap om litteratur, historie og kunst, men denne kunnskapen har ifølge Nietzsche liten verdi for oss om den ikke stimulerer til vekst. Nietzsche og Goethe viser til viten som stimulerer, en kraft og inspirasjon til å skape. Den har størst verdi i den grad vi omsetter den og bruker den til fordel for livet, for vår egen skapende kraft. «Det finnes en grad av søvnløshet, drøvtygging og historisk sans som skader og til slutt får det som lever til å gå til grunne, det være seg et menneske, et folk eller en kultur.»³¹⁸ Individet er et mikrokosmos av folket og kulturen, og organismen går til grunne når den overleses og glemmer tilstedeværelsen.

Nietzsche peker på hvor farlig og vemmelig kulturen blir om vi hengir oss til dekadanse, eller overmetthet. Dette som også kan beskrives som historiens unytte, det som ikke stimulerer, men overstimulerer oss. «En tidsepokes overmetthet på historie finner jeg livsfiendtlig og livsfarlig i fem henseender: 1) Ved en slik overflod gis det næring til den hittil omtalte kontrasten mellom indre og ytre, og ved dette blir personligheten svekket;»³¹⁹ Når personligheten blir svekket innebærer det at menneskene blir konforme og rister av seg sine særegenheter i stedet for å dyrke disse frem. Det er for mye ytre og lik påvirkning og det gis ikke nok frihet til individuelle forskjeller. Mennesket skal strekke seg mot en felles moral og det er de samme mer eller mindre uoppnåelige idealene for alle. «2) ved denne overflod rammes en tid av den innbilning at den besitter den mest sjeldne dyd, nemlig rettferdigheten, i høyere grad enn enhver annen tid;»³²⁰ Med en tanke om at verden går mot rettferdighet og likhet uten forståelse av hva en sann verden ville innebære av manglende dynamikk. Man vet om alle forgangne kulturer, men er ikke i seg selv en kultur

³¹⁷ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Andre del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 79

³¹⁸ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Andre del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 83

³¹⁹ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Andre del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 106

³²⁰ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger*. Andre del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 106

med særpreg, mer det Brandes beskriver som «broket miskmask»³²¹ og en forsamling med enorm viten. Vi skaper ikke noe stort, de uhistoriske øyeblikkene uteblir i likhets- og rettferdighetsidealet. Dette idealet har ikke grådighet som sin motsetning, det er et svar til grådigheten, mens ingen av delene gir den kraften vi leter etter. «3) på grunn av denne overfloden blir folkets instinkter ødelagt, og det enkelte mennesket blir hindret i modningsprosessen i like høy grad som folket som helhet;»³²² Den modningsprosessen som gjør oss i stand til å leve godt og i tråd med våre instinkter blir forhindret. Vi jager etter noe som aldri gir oss ro eller forløsning, av mangel på modenhet ser vi etter raske løsninger og forløsning. «4) gjennom denne overfloden blir den alltid skadelige troen på menneskehetens alder plantet, troen på å være en attpåklatt og epigon;»³²³ Man tror på fremskritt og fremgang og at vår tid er målet som endelig er nådd og som har overblikket over alt som har vært før oss, som at alt frem til nå har vært en utvikling til denne opplyste tiden, mens man overser tidligere tiders storhet og særpreg. Der det har beveget seg mot nedgang ifølge Nietzsche, er vendingen kulturen tok med Paulus sin kristendom.³²⁴

«5) ved denne overfloden kommer en tidsepoke i en farlig stemning av ironi over seg selv, og som følge av denne ironien, kommer den i en enda farligere stemning av kynisme: i denne stemningen modnes den imidlertid til en stadig mer slø, egoistisk praksis, og gjennom denne praksis blir livskraftene lammet og til slutt ødelagt.»³²⁵

I vår egoisme og kamp mot andre, skader vi samtidig oss selv. Vi overskuer ikke konsekvensene av våre handlinger. Mennesket frembringer sin egen undergang ved overfloden og den manglende egenkjærligheten til sitt liv i en kultur som ikke tilskriver det menneskelige potensialet den verdien det fortjener. Nietzsche virker fremmedgjort av sin kultur og sin samtid, og viser samtidig en stor kjærlighet til mennesket og ambisjoner om å bidra med noe godt. «Og for at jeg ikke skal etterlate noen tvil om hva jeg forakter, hvem jeg forakter: det er mennesket av i dag, mennesket som jeg er skjebnesvangert samtidig

³²¹ Brandes. *Aristokratisk Radikalisme.*, 13

³²² Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger.* Annen del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 106

³²³ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger.* Annen del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 106

³²⁴ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 28

³²⁵ Nietzsche. *Utidsmessige betraktninger.* Annen del. *Historiens nytte og unytte for livet.*, overs. Skar og Hansen, 106

med.»³²⁶ Den viten samtiden har, kombinert med viljen til å holde på skadelige tradisjoner skaper denne forakten. Kjærligheten er rettet mot menneskets potensiale, ikke utnyttelsen av det i hans samtid. Dette potensialet krever en tapper innstilling til livet sammen med mot i relasjoner og i samspill med sine omgivelser, som for eksempel å gjøre det som kreves av oss i vanskelige situasjoner. Noen av våre erfaringer er dypdykk ned i andre tilværelser som kan gjøre oss i stand til denne typen modig livsførsel. «For man må i visse tidsrom kunne miste seg selv dersom man vil lære noe av de tingene som vi ikke er selv.»³²⁷ Når man kommer gjennom sorg og elendighet, uten flukt som skaper ny sorg og elendighet, så kommer man ut som en sterkere versjon av seg selv.

«Det siste, glade, overstrømmende – overmodigste ‘ja’ til livet er ikke bare den høyeste innsikten, det er også den dypeste, som sannheten og vitenskapen i høyeste grad bekrefter og opprettholder. Intet av det som er, må trekkes fra, intet kan unnværes (..) For nøyaktig så langt som tapperheten bør trenge seg frem, nøyaktig etter målet av kraft nærmer man seg sannheten.»³²⁸

Det er krevende å ta innover seg tilværelsen og godta premissene for eksistensen. Nihilister vil avvise deler av tilværelsen, det som byr dem i mot, de vil fjerne det som ikke passer smaken deres, og rigiditeten som kommer av at man ikke vil la sin smak utfordres. I et forsøk på å gjøre tilværelsen forståelig og kontrollerbar, forsøker de mest sneversynte å tilpasse verden til sin begrensede horisont. «Har man forstått meg? (..) Avsløringen av den kristne moralen er en begivenhet som ikke har sin like, en virkelig katastrofe.»³²⁹ Nietzsche avslører den kristne moral, men den sitter dypt i oss – dypere enn troen. Den høyeste innsikten er å vite om betingelsene for vår eksistens og likevel omfavne alle sider ved den. Kjenne til død, sorg, lidelse, men vissheten om at det er en del av alt levende, gjør at man møter dagen med modig optimisme. Vi avviser sider ved tilværelsen hvis vi skammer oss over naturlige drifter. Når kulturen innskrenker menneskets utfoldelsesmuligheter med trange rammer for hva som er akseptert, så mister vi noe verdifullt. Mennesker blir sin egen fangevokter i en kultur som straffer det som er annerledes. Individene internaliserer kulturens moral og oppretter et indre politi som justerer atferd og tanker. Utforskning av våre særegenheter er en

³²⁶ Nietzsche. *Antikrist.*, overs. Grønner, 43

³²⁷ Nietzsche. *Den muntre vitenskapen.*, overs. Skar, 199

³²⁸ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 61

³²⁹ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 120

forutsetning for å kunne realisere vårt potensiale, og fører oss i retning av gunstige omstendigheter hvor dette potensialet åpenbarer seg og akselererer i kraft av seg selv. Den animalske livskraften som blir stor nok til at man oppnår den overstrømmende, åndelige frihet hvor man erkjenner: «Det kan bare jeg ...»³³⁰ Nietzsche sin tid kunne ikke skape eller romme en Sokrates,³³¹ vår tid kan ikke skape eller romme en Nietzsche. «Har man forstått meg? – Det som avgrenser meg, som stiller meg i motsetning til hele resten av menneskeheten er det å ha avslørt den kristne moralen.»³³² Det tar lang tid fra en filosof gjennomskuer noe som gjennomsyrrer kulturen, til det blir forstått av flere, gjerne via mange misforståelser. Avsløringen møter de samme typene av motstand som den har belyst før den får gjennomslagskraft. Nietzsche kan bli lest og intellektualisert gjennom generasjoner, men mønstrene han bringer til klarhet sitter så dypt i oss at endringen må skje over tid i underbevisstheden til et betydelig antall mennesker. Vi vokser i styrke og antall når vi modig konfronterer lidelsen.

³³⁰ Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs. Berg Eriksen, 33

³³¹ Kaufmann. *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist.*, 4th ed., 400

³³² Nietzsche. *Ecce Homo.*, overs Berg Eriksen, 118

Litteratur

- Anderson, Lorin: "Freud, Nietzsche" i *Salmagundi*, No. 47/48 (Winter-Spring 1980), s. 3-29.
- Brandes, Georg: *Aristokratisk Radikalisme*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag 1960.
- Domingo, Brian: "The Casuistry of the Little Things" i *Journal of Nietzsche Studies*, No 23 (Spring 2002), s. 51-62
- Domingo, Brian: "Nietzsche's Use of Amor Fati in Ecce Homo" i *Journal of Nietzsche Studies*, Vol. 43, No. 2 (Autumn 2012), s. 283-303.
- Freud, Sigmund: *Ubehaget i kulturen*. Oversatt av Petter Larsen. Halden: J.W. Cappelens Forlag 1992.
- Gasché, Rudolphe: «Autobiography as Gestalt: Nietzsche's Ecce Homo» i *boundary 2*, Spring – Autumn, 1981. Vol 9/10, Vol 9, no 3 -Vol 10, no 1. Why Nietzsche Now? A Boundary 2 Symposium (Spring – Autumn, 1981), s. 271-290+292-293
- Gemes, Ken: «Freud and Nietzsche on Sublimation» i *Journal of Nietzsche Studies*, No. 38 (Fall 2009), s. 38-59.
- Holgermes, Bjørn: *Mot til å leve. Et møte med Paul Tillichs tanker og tro*. Cappelen Damm Akademisk, 2013
- Kaufmann, Walter: *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist*. Cleveland and New York: The World Publishing Company, 1963.
- Kaufmann, Walter: *Nietzsche. Philosopher. Psychologist. Antichrist*. Third Edition. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1968
- Meyer, Matthew: "The Comic Nature of Ecce Homo" i *Journal of Nietzsche Studies*, Vol 43, No 1 (Spring 2012), s. 32-43
- Nietzsche, Friedrich: *Antikrist. Forbannelse over kristendommen*. Oversatt av Bjørn Christian Grønner. Oslo: Spartacus Forlag, 2008.
- Nietzsche, Friedrich: *Den muntre vitenskapen*. Oversatt av Øystein Skar. Oslo: Spartacus Forlag, 2010.
- Nietzsche, Friedrich: *Ecce Homo. Hvordan man bli det man er*. Oversatt av Trond Berg Eriksen. Oslo: Spartacus Forlag 2011.
- Nietzsche, Friedrich: *Hinsides godt og ondt*. Oversatt av Trond Berg Eriksen. Oslo: Spartacus Forlag 2011.
- Nietzsche, Friedrich: *Menneskelig, altfor menneskelig*. Oversatt av Øystein Skar og Steinar Mathisen. Oslo: Spartacus Forlag 2012.

- Nietzsche, Friedrich: *Moralens genealogi*. Oversatt av Øystein Skar. Oslo: Spartacus Forlag, 2010.
- Nietzsche, Friedrich: *Morgenrøde*. Oversatt av Stian M. Landgaard. Oslo: Spartacus Forlag, 2007.
- Nietzsche, Friedrich: *Tragediens Fødsel*. Oversatt av Øystein Skar. *Forsøk på selvkritikk* (1886). Oversatt av Eric Lawrence Wiik. Oslo: Spartacus Forlag 2010.
- Nietzsche, Friedrich: *Utidsmessige betraktninger. Andre del*. Oversatt av Øystein Skar og Bjarne Hansen. Oslo: Spartacus Forlag 2013.
- Nietzsche, Friedrich: *Utidsmessige betraktninger. Tredje del*. Oversatt av Lars Petter Storm Torjussen. Oslo: Spartacus Forlag 2013.
- Nietzsche, Friedrich: *Utvalgte kortere tekster*. Oversatt av Øystein Skar. Oslo: Spartacus Forlag 2013.
- Schopenhauer, Arthur: *Om det gode og det slette*. Oversatt av Sverre Dahl. Oslo: Pax Forlag 1997.
- Silverman, Hugh J: "The Autobiographical Textuality of Nietzsche's *Ecce Homo*" i *Boundary 2, Spring-Autumn, 1981. Vol 9/10, Vol 9, no. 3- Vol 10 no. 1. Why Nietzsche now? A Boundary 2 Symposium, s. 141-153*. Duke University Press
- Thielst, Peter: *Jeg er intet menneske – jeg er dynamitt!*. Oversatt av Øystein Sjaastad. Oslo: Gyldendal 1998.
- Tillich, Paul: *The Courage to Be*. Yale University Press, Third Edition 2014.
- Thomas, Douglas: «Utilising Foucault's Nietzsche: Nietzsche, Genealogy, Autobiography» *Journal of Nietzsche Studies*, Autumn 1993, No. 6. *Art and Life* (Autumn 1993) s. 103-129.